

Effekter av sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter

Underlag till Bokpriskommissionen

Rapport 3
2003-08-29

Statistiska centralbyrån
2003

Rapport 3

Effekter av sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter

Kontaktpersoner Ulrika Ingelsson, projektledare
ulrika.ingelsson@scb.se eller telefon 08-506 940 06
och 070-208 40 06

Jörgen Dalén, ansvarig för statistiska metoder
jorgen.dalen@scb.se eller telefon 08-506 944 94

Katarina Båth, ansvarig för prismätningar på böcker
och tidskrifter i butik,
katarina.bath@scb.se eller telefon 08-506 945 11

Annette Hulth, ansvarig för prismätningar på böcker
hos bokklubbar,
annette.hulth@scb.se eller telefon 08-506 947 09

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3
1. Inledning	5
1.1 Rapportens innehåll och SCB:s leveranser	5
1.2 Sammanfattande kommentarer	5
1.2.1 Momssänkningens inverkan på prisutvecklingen	5
1.2.2 Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter	6
1.2.3 Omsättningsutveckling för böcker och tidskrifter inom detaljhandeln	7
1.2.4 Läsandet i Sverige	7
1.3 SCB:s uppdrag	8
2. Prisutveckling på böcker och tidskrifter	9
2.1 Resultat – böcker och tidskrifter 2001–april 2003	9
2.1.1 Prisutveckling för böcker år 2001– april 2003	10
2.1.2 Jämförelse med förlagspriser	12
2.1.3 Tillvägagångssätt – Böcker år 2002 till 2004	13
2.1.4 Prisutveckling för tidskrifter oktober 2001–april 2003	16
2.1.5 Tillvägagångssätt – Tidskrifter	17
2.2 Priser på böcker och tidskrifter – historisk utveckling	18
2.2.1 Nationella prisjämförelser	18
2.2.2 Internationella prisjämförelser	19
3. Ekonomisk utveckling i bok- och tidskriftsbranschen	21
3.1 Omsättning inom bok-, pappers- och tidningshandel	22
3.2 Branschens struktur	24
3.2.1 Branschrenhet	25
4. Läsandets utveckling	26
4.1 Sammanfattande kommentarer om läsande	26
4.1.1 Tillgång till böcker och tidskrifter	27
4.1.2 Lästa böcker och tidskrifter	28
4.1.3 Attityder till bokläsande enligt SOM-undersökningen år 2002	32
4.2 Bok- och tidskriftsläsning i undersökningar där frågor ställts för Bokpriskommissionens räkning	33
4.2.1 Läs och bläddra. Resultat kring bok och tidskriftsläsningen från SOM- undersökningarna 1986–2002	33
4.2.2 Bokläsning i den digitala tidsåldern och Tidskriftsläsning i den digitala åldern – två rapporter från NORDICOM Sverige (resultaten ur de årliga undersökningarna Mediebarometern)	33
4.2.3 SCB:s Omnibussundersökning	33
4.2.4 Kulturbarometern	35
4.3 Andra statistikkällor	37
4.3.1 SCB:s Tidsanvändningsundersökningar 1990/91 och 2000/01	38
4.3.2 SCB:s undersökningar om levnadsförhållanden (ULF)	40
4.3.3 Ur Levnadsnivåundersökningen 2000 för barn	42
4.3.4 Barnbarometern	45
4.3.5 De kommunala folkbiblioteken	48
5. Teknisk rapport	51

5.1 Prismätningar.....	51
5.1.1 Böcker 2002–2004	51
5.1.2 Böcker 2001–2002	58
5.1.3 Tidskrifter	60
5.1.4 Kedjade prisförändringar 2001–2003	62
5.1.5 Om prismätningarnas tillförlitlighet.....	62
5.2 Uppföljning av ekonomisk utveckling	65
5.2.1 SCB:s Företagsstatistik	65
5.2.2 SCB:s Omsättningsstatistik.....	65
5.3 Uppföljning av läsandets utveckling	66
5.3.1 Frågeformulär i SCB:s omnibuss 2002	66
5.3.2 Tilläggsfrågor i Statens kulturråds undersökning Kulturbarometern 2002	73
5.3.3 Frågor i SOM-INSTITUTETS opinionsundersökning 2002.....	74

1. Inledning

1.1 Rapportens innehåll och SCB:s leveranser

Drygt ett och ett halvt år efter momssänkningen, i denna tredje rapport, presenteras SCB:s resultat över prisutvecklingen på böcker och tidskrifter mellan år 2001 och april 2003. Vidare presenteras omsättningsutvecklingen för bok-, pappers- och tidskriftshandeln mellan 1997–april 2003. I rapporten finns även statistik över svenska folkets inköp och läsande av böcker och tidskrifter samt våra attityder till läsandet. Avsnittet om läsandet bygger på SOM-Institutets¹ undersökning 2002 samt nya data från NORDICOM:s undersökning Mediebarometern. Några uppgifter från undersökningen Kulturbarometern 2002, som SCB genomför på uppdrag åt Statens Kulturråd, finns även med här.

Framtida rapporteringar kommer att ske i januari 2004 samt i augusti 2004 och februari 2005.

I nästa rapport i januari 2004 kommer förutom de nuvarande avsnitten också resultaten av prismätningar på kurslitteratur vid universitet/högskolor och komvuxgymnasier att redovisas.

I februari 2005 redovisas den ekonomiska utvecklingen i branschen. SCB planerar då även att redovisa resultat om läsande från ytterligare frågor i SCB:s omnibus.

Samtliga rapporter finns tillgängliga på SCB:s webbplats www.scb.se/bokmoms

1.2 Sammanfattande kommentarer

1.2.1 Momssänkningens inverkan på prisutvecklingen

Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter bör ställas i relation till momssänkningen, och även till allmän prisutveckling för varor och tjänster mellan de tidsperioder som jämförelserna avser. SCB redovisar här hur en sådan analys bör göras.

Mervärdesskatten på böcker och tidskrifter sänktes den 1 januari 2002 från 25 till 6 procent. Allt annat lika innebär detta en sänkning av prisnivån med 15,2 procent ($1 - 1,06/1,25$).

För perioden 2001 till april 2003 så förväntas en momssänkning på 15,2 procent leda till en sänkning av priserna med $1,022^2 * 1,028^3 * (1 - 0,152) = 0,89$, det vill säga en sänkning med $(1 - 0,89)$ 11,0 procent. Vi kallar detta för den *inflationjusterade momssänkningen (IJM)*. En prissänkning på den nivån är vad man kan förvänta sig för perioden 2001 till april 2003, om bokbranschens aktörer har en genomsnittlig kostnadsökning, som motsvarar KPI generellt samt en oförändrad marginal per såld bok.

¹ SOM-Institutet (Samhälle, Opinion och Massmedier), Göteborgs universitet

² KPI medeltal januari–december 2002 jämfört med KPI medeltal januari–december 2001.

³ KPI medeltal januari–april 2003 jämfört med KPI medeltal januari–april 2002.

1.2.2 Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter

SCB har beräknat prisutvecklingen för böcker mellan 2001 och april 2003. Följande resultat kan redovisas:

- Priserna på böcker har generellt sjunkit med $8,1 \pm 2,3$ procent
- Priserna på böcker i bokhandel har sjunkit med $7,4 \pm 3,5$ procent
- Priserna på böcker i bokklubbar har sjunkit med $8,6 \pm 2,4$ procent.

Sammantaget har priserna på böcker under perioden 2001 - april 2003 sjunkit med $8,1 \pm 2,3$ procent. Den inflationsjusterade momssänkningen under samma period är 11,0 procent vilket innebär att bokpriserna i genomsnitt inte sänkts fullt ut i nivå med momssänkningen. Det bör noteras att prisförändringen för hela perioden ska ses som preliminär då helårsuppgifter för 2003 ännu inte finns tillgängliga, dessa presenteras i rapporten som kommer i januari 2004. SCB avser att överväga om viktningen mellan genre behöver modifieras, dessutom överväger SCB att pröva en mer ambitiös metod för kvalitetsjustering. Kvalitetsjustering innebär att hänsyn tas till förändrad fysisk kvalitet i förhållande till uppmätt prisutveckling hos nytgivna böcker.

För böcker i bokhandel har det under hela perioden 2001–april 2003 skett en prissänkning med $7,4 \pm 3,5$ procent. Priserna på böcker i bokklubbar har under samma period sjunkit med $8,6 \pm 2,4$ procent. Med hänsyn tagen till de större osäkerhetstalen för respektive försäljningskanal kan SCB inte helt utesluta att prissänkningen för en enskild försäljningskanal kan vara i nivå med den inflationsjusterade momssänkningen.

Under den senaste prismättningsperioden, april 2002–april 2003 har det i genomsnitt skett en höjning av bokpriserna. Detta beror främst på att priserna i bokhandeln stigit, jämfört med övriga försäljningskanaler⁴ där prisutvecklingen ligger i nivå med den generella konsumentprisutvecklingen.

SCB har beräknat prisutvecklingen för tidskrifter mellan oktober 2001 och april 2003. Följande resultat kan redovisas:

- Priserna på 103 momssänkta tidskrifter, lösnummer och abonnemang, har sjunkit med $8,8 \pm 0,9$ procent.

Prissänkningarna på de tidskrifter som berörts av momssänkningen har under perioden oktober 2001–april 2003 varit $8,8 \pm 0,9$ procent. Den inflationsjusterade momssänkningen (IJM) under samma period uppgår till 12,1 procent, vilket innebär att målet med momssänkningen på tidskrifter inte uppnåtts. Prisförändringarna varierar dock mellan olika tidskriftskategorier. Familje- och damtidningar samt tidskrifter för idrott, motion och friluftsliv kan ha sänkts i nivå med IJM medan serietidningar och tidskrifter inom ekonomi, teknik, hobby och foto generellt uppvisar mindre prissänkningar.

⁴ Bokklubbarna samt nätbokhandel och varuhus/dagligvarubutiker/kiosker.

Prisutvecklingen i de två sistnämnda försäljningskanalerna presenteras för första gången i den här rapporten.

1.2.3 Omsättningsutveckling för böcker och tidskrifter inom detaljhandeln

Omsättningen inom bok-, pappers- och tidningshandel har fortsatt att öka under de första fyra månaderna år 2003 men ökningstakten har avtagit jämfört med 2002. Observera att omsättningen inkluderar, förutom böcker och tidskrifter, även försäljning av papper och dagstidningar med mera. Förra året var omsättningsökningen 12 procent under perioden januari-april jämfört med år 2001 och i år är ökningen 2 procent jämfört med år 2002. Nedbrutet på månader, ökade omsättningen i januari och februari 2003 jämfört med 2002, medan omsättningen minskade i mars och april i år jämfört med förra året.

1.2.4 Läsandet i Sverige

Bok- och tidskriftsläsning enligt SOM-undersökningen 2002

Böcker

Andelen bokläsare i Sverige totalt har inte ökat sedan momssänkningen trädde i kraft men befintliga läsare har ökat sitt läsande. Framför allt har sporadiska läsare övergått till att läsa mer ofta. År 1988 var det 58 procent av Sveriges befolkning som läste sporadiskt och 30 procent som läste ofta. År 2002 är det 47 procent som läser sporadiskt och 39 procent som läser ofta. 36 procent av de som läser ofta och 33 procent i åldrarna 15–29 år tycker sig läsa mer nu än tidigare. Det är främst kvinnor som anser att både deras bokinköp och bokläsning ökat. Det är fler akademiker än arbetare som läser och som läser ofta. Värt att notera är att enligt SOM-undersökningen minskade andelen arbetare som aldrig läser år 2002, efter att tidigare ha ökat varje år sedan 1994. Andelen män som inte läser har ökat de senaste 2–3 åren medan andelen som inte läser bland kvinnorna har minskat.

I SOM-undersökningen 2002 är det i stort sett ingen som svarat, att det är att kasta bort sin tid, att läsa böcker. De allra flesta instämmer i att det är synd att människor inte läser fler böcker. Det är också ytterst få, som sagt att det är tråkigt att läsa böcker. 69 procent höll med om påståendet ”Om böcker vore billigare skulle folk köpa mycket fler böcker” men endast 28 procent sade sig ha blivit mer intresserade av att köpa böcker på grund av momssänkningen. Störst andel, som anser att momssänkningen gjort dem mer intresserade av att köpa böcker, finns bland personer som ökat sina inköp och som samtidigt läser ofta. 20 procent av männen och 35 procent av kvinnorna anser att momssänkningen har gjort dem mer intresserade av att köpa böcker. Det var 49 procent som ansåg att momssänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige. Minst positiv attityd till bokläsning återfinns bland de yngre mellan 15–29 år samt bland de äldsta mellan 80–85.

Den allra vanligaste typen av bok som läses är romanen. Romanser och deckare/thrillers tillhör de bokgenrer som de personer, som ökat sina inköp, köpt flest av under 2002.

Det allra vanligaste sättet, att få tillgång till böcker, är genom köp i bokhandel. Under år 2002 såldes det fler böcker i bokhandeln än år 2001.

Tidskrifter

År 2002 läste hälften av Sveriges befolkning ofta någon vecko-/månadstidning. Utöver det var det dessutom 27 procent som ofta läste special-/facktidningar. Det vanligaste sättet att få tillgång till vecko-/månadstidning är genom att prenumerera, vilket nästan hälften gör av de som sagt att de läst någon vecko-/månadstidning eller tidskrift under den senaste månaden.

De allra flesta, totalt 71 procent, anser att deras *inköp av tidskrifter* är oförändrade 2002 jämfört med året innan. Andelen som anser att inköpen minskat är 20 procent medan andelen som anser att inköpen ökat är 9 procent. Majoriteten av Sveriges befolkning, 73 procent, anser inte att deras vanor avseende *läsning av tidskrifter* har förändrats. Andelen som anser att deras tidskriftsläsning har ökat är störst bland dem som läser ofta (17 procent) och mindre bland dem som läser sporadiskt (11 procent). Det är de som redan tidigare läste tidskrifter och vecko-/månadstidningar av olika slag som läser mer.

1.3 SCB:s uppdrag

Riksdagen biföll den 12 december 2001 regeringens proposition om sänkt skattesats vid omsättning av böcker, tidskrifter med mera⁵ från 25 till 6 procent. Sänkningen trädde i kraft den 1 januari 2002. Regeringen anförde också i den propositionen vikten av att en sänkt mervärdesskatt får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker och tidskrifter.

Regeringen tillsatte en kommission för bokprisfrågor (Bokpriskommissionen) med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen för de varor som omfattas av den sänkta mervärdesskatten. I kommissionens uppdrag ingår även att redovisa de litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten.

SCB har fått i uppdrag att förse kommissionen med relevant underlag i enlighet med SCB:s offert av den 21 december 2001 med förändring den 25 juni 2002 samt offerten avseende prismätningar på kurslitteratur av den 16 maj 2002. Uppdraget innebär i huvudsak att mäta konsumentprisutvecklingen på böcker och tidskrifter under perioden 2001–2004. Med de möjligheter som statistiken ger kommer SCB att följa ekonomisk utveckling för tillverkare, distributörer och återförsäljare av böcker och tidskrifter. NORDICOM-Sverige levererar årligen underlag till SCB om läsandet av böcker och tidskrifter. SCB ställer ett mindre antal frågor kring läsande i SCB:s omnibussundersökningar och i SOM-Institutets opinionsundersökningar. I rapporterna från SCB finns också information om läsandet från andra relevanta undersökningar. Rapportering till Kulturdepartementet och kommissionen för bokprisfrågor sker totalt sex gånger, preliminärt i augusti och januari år 2002–2005 (sista rapporten i februari 2005).

⁵ Sänkt skattesats tillämpas för omsättning av böcker, broschyrer, häften och liknande alster, tidningar och tidskrifter, bilderböcker, ritböcker och målarböcker för barn, noter och kartor.

2. Prisutveckling på böcker och tidskrifter

SCB:s uppgift är att följa prisutvecklingen på böcker och tidskrifter mellan åren 2001 och 2004. Detta görs mellan 2002 och 2004 genom prismätningar i bokhandlar, varuhus, dagligvarubutiker och kiosker samt på nätbokhandelns sajter och i bokklubbarnas medlemstidningar. Prisobservationerna görs två gånger per år, i april och oktober. För de retroaktiva prisjämförelserna mellan 2001 och 2002 har SCB använt bokhandelskedjornas butikskataloger och bokklubbarnas medlems-tidningar.

Vid fastställande av metodik och praktiskt tillvägagångssätt har en referensgrupp och fokusgrupper med deltagare från bokbranschen medverkat. Synpunkter inhämtas också löpande från olika branschföreträdare. I denna rapport presenteras den totala prisförändringen från 2001 till och med april 2003. Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter under det senaste året, mellan mätillfällena april 2002 och april 2003, presenteras också.

2.1 Resultat – böcker och tidskrifter 2001–april 2003

Bokpriserna har i genomsnitt inte sänkts fullt ut i nivå med den inflationsjusterade momssänkningen. Sammantaget⁶ har bokpriserna sjunkit från 2001 till och med april 2003 med $8,1 \pm 2,3$ procent. Dessa 8,1 procent bör ställas i relation till momssänkningen samt även till den allmänna prisutvecklingen under tidsperioden. SCB har räknat fram ett mått för jämförelse med momssänkningen och inflationen, *inflationsjusterad momssänkning (IJM)*. IJM under den aktuella perioden 2001 till april 2003 motsvarar -11,0 procent, vilket innebär att målet med momssänkningen inte nås fullt ut. Under 2001 till 2002 minskade priset på böcker totalt sett med $12,7 \pm 0,7$ procent. Från april 2002 till april 2003, har en prisökning på $5,2 \pm 2,2$ procent kunnat uppmätas. Prisförändringarna bör dock ses som preliminära då helårsuppgifter för 2003 ännu inte finns tillgängliga. Dessa presenteras i rapporten som kommer i januari 2004.

Tidskriftspriserna har i genomsnitt inte sänkts i nivå med den inflationsjusterade momssänkningen. Prissänkningarna på de tidskrifter som berörts av momssänkningen har under perioden oktober 2001–april 2003 varit $8,8 \pm 0,9$ procent. Denna prissänkning ska jämföras med IJM som under samma period uppgår till 12,1 procent, vilket innebär att målet med momssänkningen för tidskrifter inte uppnås. Mellan oktober 2001 och april 2003 har den största observerade prissänkningen, motsvarande $11,0 \pm 1,3$ procent, uppmätts för familje- och damtidningar. Tidskrifter för ekonomi, teknik, hobby och foto har under motsvarande period den minsta observerade prissänkningen, $3,6 \pm 4,1$ procent. Den inflationsjusterade momssänkningen (IJM) beräknas under denna period till 12,1 procent. För perioden oktober 2002 till april 2003 har en prisökning med $1,6 \pm 0,5$ procent för tidskrifter generellt observerats. KPI-förändringen under samma period uppgår till 1,3 procent. Den största prisökningen under denna tidsperiod har observerats för tidskriftskategorin serietidningar som har ökat med $4,3 \pm 1,5$ procent.

⁶ Bokhandelns, nätbokhandelns, varuhusens/dagligvarubutikernas/kioskernas samt bokklubbarnas priser sammanräknade.

Resultaten av prismätningarna på böcker för samtliga återförsäljare samt för tidskrifter åskådliggörs nedan i *tabell 2.1–2.4*. De resultat som redovisas är dels siffror för prisutvecklingen under hela perioden 2001 till april 2003 samt uppdelat på perioderna 2001 till 2002 respektive 2002 till 2003.

2.1.1 Prisutveckling för böcker år 2001– april 2003

Hela perioden 2001–april 2003

För att följa den totala prisutvecklingen på böcker från 2001 till och med april 2003 räknas den senaste periodens resultat samman med tidigare resultat från 2001 till 2002.⁷ Utifrån dessa data som presenteras i *tabell 2.1* nedan framställs den sammantagna totala prisförändringen för hela perioden med samtliga försäljningskanaler inräknade. Prisförändringen för bokhandel respektive bokklubb redovisas också separat.

Tabell 2.1 Prisutveckling för böcker i bokhandel respektive bokklubb samt för samtliga försäljningskanaler totalt 2001– april 2003. Procentuell förändring samt osäkerhetstal⁸.

	Skön	Barn	Fack	Totalt	IJM/KPI-förändring ⁹
Bokhandel 01/02	-15,5 ± 1,5	-14,4 ± 2,2	-11,3 ± 1,6	-13,8 ± 1,0	-13,3
Bokhandel apr02/apr03	+6,6 ± 5,5	+4,3 ± 6,4	+9,6 ± 5,1	+7,4 ± 3,4	+2,8
Bokhandel 01/apr03	-9,9 ± 5,7	-10,7 ± 6,8	-2,7 ± 5,4	-7,4 ± 3,5	-11,0
Bokklubbar 01/02	-12,4 ± 1,6	-6,6 ± 3,1	-9,4 ± 2,6	-10,3 ± 0,9	-13,3
Bokklubbar apr02/apr03	+2,8 ± 2,8	+3,3 ± 3,6	+0,2 ± 4,7	+1,9 ± 2,3	+2,8
Bokklubbar 01/apr03	-9,9 ± 3,2	-3,5 ± 4,8	-9,2 ± 5,4	-8,6 ± 2,4	-11,0
Samtliga försäljnings- kanaler 01/apr03¹⁰	-10,6 ± 3,6	-8,4 ± 4,5	-4,7 ± 3,7	-8,1 ± 2,3	-11,0

Källa: SCB

För böcker i samtliga försäljningskanaler sammanvägt har det under hela perioden 2001–april 2003 skett en prissänkning med 8,1 ± 2,3 procent. I denna siffra är även försäljning via nätbokhandlar samt varuhus/dagligvarubutik/kiosk inräknad. Den inflationsjusterade momssänkningen under perioden uppgår till 11,0 procent, vilket

⁷ Se *avsnitt 5.1.4* för beräkningsmetod.

⁸ Osäkerhetstal är ett uttryck för den variabilitet i resultaten som uppstår på grund av urval. Se vidare *avsnitt 5.1*.

⁹ KPI-förändring + 2,8 i tabellen motsvarar KPI medeltal för januari till april 2003 jämfört med KPI medeltal för januari till april 2002.

¹⁰ I denna post ingår även nätbokhandeln samt varuhus/dagligvarubutik/kiosk från och med april 2002 och framåt. Bokhandel och bokklubb ingår från 2001 och framåt.

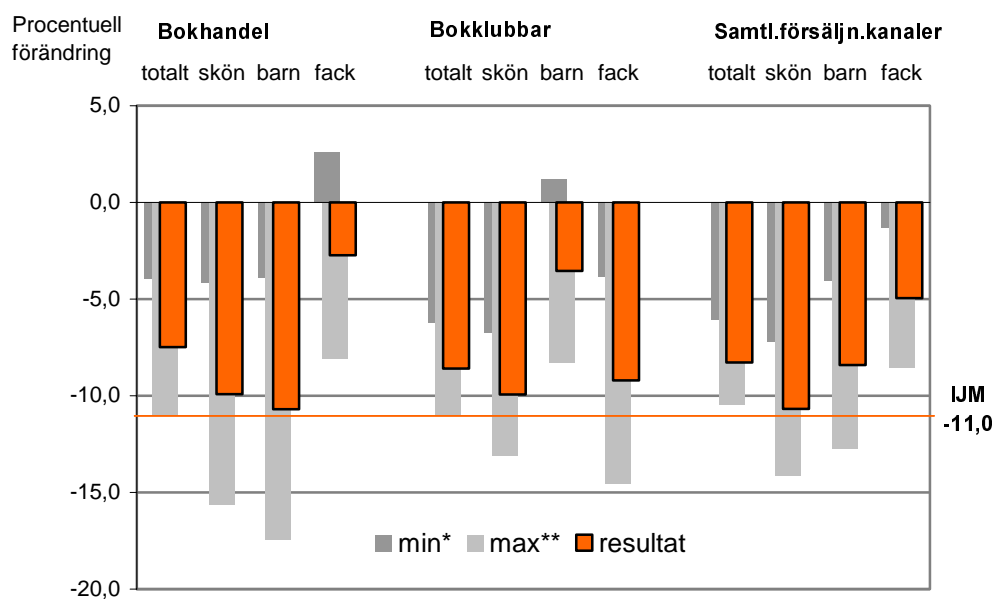
innebär att bokpriserna totalt sett inte sänkts fullt ut i förväntad nivå. Den största sänkningen har uppmätts för skönlitteratur, medan facklitteratur har den minsta sänkningen. Se *tabell 2.1* ovan samt *diagram 2.1* nedan.

För *böcker i bokhandel* har det under hela perioden 2001–april 2003 skett en prissänkning med $7,4 \pm 3,5$ procent. Med hänsyn till osäkerhetstalet för bokhandeln kan det inte helt uteslutas att prissänkningen kan vara i nivå med den inflationsjusterade momssänkningen. Priserna på barnlitteratur har sänkts mest, med $10,7 \pm 6,8$ procent. Priserna på facklitteratur har minskat betydligt mindre, med endast $2,7 \pm 5,4$ procent. Se *tabell 2.1* ovan samt *diagram 2.1* nedan.

Bokklubbspriserna har överlag inte ökat i samma utsträckning som bokhandelns priser under den senaste mätperioden och har totalt sett sjunkit med $8,6 \pm 2,4$ procent under perioden 2001–april 2003. Med hänsyn till osäkerhetstalet för bokklubbarna kan det inte helt uteslutas att prissänkningen kan vara i nivå med den inflationsjusterade momssänkningen. Framför allt är det priserna på skön- och facklitteratur i bokklubbarna som sänkts, med $9,9 \pm 3,2$ respektive $9,2 \pm 5,4$ procent. Priser på barnlitteratur har däremot sjunkit med endast $3,5 \pm 4,8$ procent. Se *tabell 2.1* ovan samt *diagram 2.1* nedan.

Diagram 2.1

Prisutveckling för böcker i bokhandel respektive bokklubb samt för samtliga försäljningskanaler totalt 2001– april 2003.

* min är lika med det observerade resultatet minus osäkerhetstal.

** max är lika med det observerade resultatet plus osäkerhetstal. Källa: SCB

Den senaste mätperioden april 2002–april 2003

I tabellen nedan presenteras resultaten av prismätningarna för perioden april 2002–april 2003, uppdelade på försäljningsställen och litteraturgenrer.

Tabell 2.2 *Prisutveckling på böcker april 2002–april 2003. Procentuell förändring samt osäkerhetstal.*

	Skön	Barn	Fack	Totalt	KPI-förändring
Bokhandel	+6,6 ± 5,5	+4,3 ± 6,4	+9,6 ± 5,1	+7,4 ± 3,4	+2,8
Bokklubb	+2,8 ± 2,8	+3,3 ± 3,6	+0,2 ± 4,7	+1,9 ± 2,3	+2,8
Nätbokhandel	+0,7 ± 3,0	+0,5 ± 5,3	+5,7 ± 4,5	+2,6 ± 2,3	+2,8
Varuhus/ Dagligvaru- butik/Kiosk ¹¹	-0,6 ± 2,4	+5,1 ± 6,6	+4,8 ± 7,0	+1,7 ± 2,4	+2,8
Totalt	+4,5 ± 3,4	+4,0 ± 4,1	+6,7 ± 3,4	+5,2 ± 2,2	+2,8

Källa: SCB

Under den senaste prismättningsperioden april 2002 till april 2003 har det totalt sett skett en prisökning på böcker. Det är bokhandeln som står för den största prisökningen jämfört med övriga försäljningskanaler. Av *tabell 2.2* framgår att den allmänna prisutvecklingen under perioden ökat med 2,8 procent, vilket innebär att det bara är bokhandeln som med säkerhet höjt priserna över den allmänna prisutvecklingen.

Uppdelat på genrer är det fackböcker som i genomsnitt har störst prisökningar medan priser på barnböcker och skönlitteratur ökat något mindre. Prisökningarna för genrer varierar dock mellan försäljningskanalerna. Priserna på skönlitteratur har stigit mest i bokhandeln, den största prishöjningen för barnlitteratur har observerats i varuhus och den största prisökningen för facklitteratur återfinns i bokhandeln.

2.1.2 Jämförelse med förlagspriser

SCB har som ett komplement till prisutvecklingen i konsumentled för böcker även beräknat utvecklingen av förlagens priser (f-priser, exklusive moms) mellan 2002 och 2003. I och med att prisobservationerna för bokhandeln och nätbokhandeln bygger på samma titelurval ur BTJ SEELIG AB:s register har det varit möjligt att ta fram priser i förlagsled på samma titelurval. I *tabell 2.3* nedan redovisas denna jämförelse. F-priserna har beräknats utifrån uppgifter i BTJ SEELIG AB:s titelregister. Prisnivån i registerversionen från mars 2002 har jämförts med den från mars 2003.

¹¹ Barn- och facklitteratur i denna kategori visar endast prisutveckling för varuhusförsäljning, då sortimentet i dagligvarubutik/kiosk enbart består av skönlitteratur (pocketböcker).

Tabell 2.3 Jämförelse mellan 2002–2003 av förlagspriser och priser i konsumentled för böcker i bokhandel och nätbokhandel.

	Skön	Barn	Fack	Samtliga
Förlagen (F-priser)	+3,0	+3,6	+6,9	+4,6
Bokhandeln	+6,6	+4,3	+9,6	+7,4
Nätbokhandeln	+0,7	+0,5	+5,7	+2,6

Källa: SCB

Av tabellen framgår att bokhandelns prisökningar är större än förlagens prisökningar medan nätbokhandlarnas är mindre. Skillnaderna mellan försäljningskanalerna har en förhållandevis liten urvalsosäkerhet, då de bygger på samma titelurval sinsemellan¹².

2.1.3 Tillvägagångssätt – Böcker år 2002 till 2004

Hur urvalet tas fram och prisförändringar beräknas finns närmare beskrivet i den tekniska rapporten för samtliga prismätta försäljningskanaler, se *avsnitt 5.1*. Samtliga prismätningar av böcker genomförs årligen i april och oktober månad.

Bokhandel

Prismätning av totalt 1 000 boktitlar per tillfälle genomförs i april och oktober 2002–2004 i 51 bokhandlar tillhörande fyra bokhandelskedjor och ett antal fristående butiker. I genomsnitt prismäter SCB cirka 150 titlar per butik vid varje tillfälle. För varje prismätningssomgång tas nya titlar fram. Titlarna är valda ur BTJ SEELIG AB:s titelregister och med utgivningstidpunkt under innevarande och föregående år.

Prisutvecklingen beräknas genom att medelpriser för ett år jämförs med medelpriser för året innan. Medelpriser för grupper (kvalitetsklasser) av böcker jämförs med varandra. Inom grupperna ska böckerna vara så homogena som möjligt. Se vidare *avsnitt 5.1.1*.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpris för titlar inom bokhandelskedja
2. Medelpris för titlar över alla bokhandlar
3. Medelpris för grupper av böcker (kvalitetsklasser). Klassning har gjorts efter genre, bandtyp och bokens vikt mätt i gram. Dessutom har fackböcker klassats efter trade/professional, det vill säga efter huruvida boken har en huvudsaklig nöjes-/fritidsinriktad eller yrkes-/studieinriktad användning.
4. Medelpris för genre
5. Prisutveckling för böcker i bokhandel (Prisförändring för böcker totalt i bokhandel viktas samman med hjälp av Svenska förläggareföreningens försäljningsuppgifter för genrer).

¹² Osäkerhetstalen blir små vid en direkt jämförelse mellan de mått på prisutvecklingen som redovisas i *tabell 2.3* eftersom titelurvalen i dessa är gemensamma.

Nätbokhandlar

Prismätningar hos nätbokhandlar genomförs på samma urval av titlar som i bokhandeln. De nätbokhandlar som prismäts har alla egenskaperna att vara Sverigebaserade och väl sorterade, det vill säga de saluför titlar utgivna av svenska förlag samt av alla kategorier. Totalt prismäter SCB urvalet av titlar hos tre nätbokhandlar.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpriser för titlar
2. Medelpris för grupper av böcker (kvalitetsklasser)
3. Medelpris för genre
4. Prisutveckling för böcker via nätbokhandlar (Prisförändring för böcker totalt hos nätbokhandlar viktas samman med hjälp av nätbokhandlarnas omsättning).

Varuhus

Titeluppsättning och pris varierar inte mellan försäljningsställena inom en och samma varuhuskedja. Därför har det varit möjligt att begränsa antalet undersökta försäljningsställen till en per kedja. Totalt prismäter SCB böcker hos tre varuhuskedjor. Urvalet av titlar för prismätning är dragna utifrån den population av titlar som respektive varuhuskedja saluför. Antalet prismätta titlar är cirka 300 per varuhuskedja, det vill säga 900 totalt, varav cirka 600 återfinns vid butiksbesök. På grund av det relativt lilla urvalet har kvalitetsklassning gjorts utan att kedjorna särbehandlats.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpris för grupper av böcker (kvalitetsklasser)
2. Medelpris för genre
3. Prisutveckling för böcker i varuhus (prisförändring över genrer har viktats samman med hjälp av antalet observerade titlar inom respektive genre).

Dagligvarubutik/kiosk

Vid prismätning i dagligvarubutik och kiosk har samtliga titlar som observerats hos aktuella försäljningsställen prismäts. Alla förekommande titlar är pocketböcker. Prismätningen har genomförts hos två företagskedjor med enhetlig prissättning över alla försäljningsställen. Därmed är det möjligt att begränsa prismätningen till två försäljningsställen totalt. Antalet prisobservationer totalt är cirka 200.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpris för grupper av böcker (uppdelade på antal sidor) inom kedja
2. Medelpris för alla grupper tillsammans inom kedja.
3. Prisutveckling för kedja totalt.
4. Total prisutveckling (sammanvägning görs med hjälp av kedjornas totala omsättning för böcker i kronor).

Bokklubbar

I prismätningen för bokklubbar ingår de 13 största bokklubbarna i Sverige. Prisjämförelse görs mellan titlar i bokklubbarnas medlemstidningar.

Pris som är förknippat med villkor eller motprestation utesluts (till exempel pris som gäller när man har varit medlem en viss tid eller redan gjort ett visst antal inköp).

Prisutvecklingen beräknas genom att medelpriser för ett år jämförs med medelpriser året innan. Böcker inom samma bokklubb jämförs med varandra. Böcker med samma genre, bandtyp, sidantal och illustrationer enligt färg och bild delas in i grupper (kvalitetsklasser) *se avsnitt 5.1.1*. Gruppindelningen syftar till att få så homogena grupper som möjligt för prisjämförelser mellan åren.

I varje bokklubb beräknas medelpriser för respektive grupp och tidsperiod (helår eller januari–april beroende på SCB:s redovisningstillfälle till Bokpriskommissionen). I medelpriset ingår även bokklubbens expeditionsavgift. Expeditionsavgiften divideras med det antal böcker som medlemmarna i genomsnitt köper per beställningstillfälle.

Gruppernas medelpriser vägs samman till medelpriser per genre för varje bokklubb. Med hjälp av medelpriserna beräknas prisförändringar för respektive bokklubb per genre.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpriser per grupp i varje bokklubb.
2. Medelpriser per genre i varje bokklubb.
3. Prisförändring per genre i varje bokklubb mellan år/period (till exempel 2001 och 2002).
4. Prisförändring per genre i bokklubbar sammantaget.
5. Prisförändring totalt för bokklubbar. (Genrer viktas samman till en total prisförändring för bokklubbar med hjälp av Svenska förläggareföreningens försäljningsuppgifter för respektive genre).

I bokpriskommissionens direktiv framgår att staten har som mål att stimulera en varierad utgivning av kvalitetslitteratur samt att öka tillgången till och intresset för litteratur i alla grupper. SCB har därför valt att väga alla böcker i bokklubbarnas medlemstidningar lika. Det innebär att alla böcker inom respektive litteraturgenre och bokklubb har samma tyngd/betydelse i beräkningen oavsett om de svarar för en stor eller liten del av bokklubbens omsättning. Några bokklubbar har framfört önskemål om att böckerna i deras medlemstidningar skall viktas efter ekonomisk betydelse, eftersom huvudboken utgör den största delen av bokklubbarnas försäljning. Denna synpunkt har beaktats såtillvida att vi här presenterar resultatet av en alternativ beräkning där huvudboken har beaktats separat och där hänsyn tagits till den del av omsättningen som huvudboken utgör samt dess genre. Se också den tekniska rapporten, *avsnitt 5.1.1*. Enligt denna beräkning har priserna sammantaget över skön-, barn- och facklitteratur sjunkit med 12,1 procent under perioden 2001–april 2003 (skönlitteratur -15,3 procent, barnlitteratur -0,5 procent och facklitteratur -9,6 procent). Osäkerhetstalen för dessa alternativa resultat är högst så stora som de i huvudberäkningen (*se tabell 2.1*).

2.1.4 Prisetveckling för tidskrifter oktober 2001–april 2003

Prisetvecklingen avser en sammanvägning av lösnummerpriser och abonnemangspriser. Kategoriseringen av tidskrifterna grundas på en indelning av Tidningsstatistik AB men är modifierad av SCB så att en viss tidskrift endast ingår i en kategori. Prisförändringen för tidskrifter, totalt 109 stycken varav 103 stycken är momssänkta, presenteras nedan i tabell 2.4.

Tabell 2.4 Tidskrifternas prisutveckling¹³ oktober 2001 till april 2003, efter kategori

Tidskriftskategori	Prisförändring Okt 01–Okt 02	Prisförändring Okt 02–Apr 03	Prisförändring Okt 01–Apr 03
Familje- och damtidningar	- 11,9 ± 1,2	+ 1,0 ± 0,4	- 11,0 ± 1,3
Hem, bostad, trädgård	- 9,6 ± 1,7	+ 2,4 ± 1,6	- 7,5 ± 2,3
Ekonomi, teknik, hobby, foto	- 6,9 ± 3,2	+ 3,6 ± 2,5	- 3,6 ± 4,1
Idrott, motion, friluftsliv	- 11,2 ± 2,4	+ 1,5 ± 1,5	- 9,9 ± 2,8
Datortidskrifter	- 6,6 ± 2,3	+ 0,5 ± 0,7	- 6,2 ± 2,4
Motor	- 10,0 ± 1,7	+ 1,5 ± 0,9	- 8,7 ± 1,9
Serietidningar	- 9,4 ± 1,9	+ 4,3 ± 1,5	- 5,5 ± 2,4
Övriga tidskrifter	- 8,6 ± 2,2	+ 1,1 ± 3,2	- 7,6 ± 3,8
Totalt momssänkta tidskrifter¹⁴	- 10,3 ± 0,8	+ 1,7 ± 0,5	- 8,8 ± 0,9
Ej momssänkta tidskrifter	+ 4,4 ± 2,2	+ 0,0 ± 0,0	+ 4,4 ± 2,2
Dagstidningar enligt KPI	+ 3,4	+ 1,5	+ 5,0
IJM / KPI-förändring ¹⁵	- 13,1	+ 1,3	- 12,1

Källa: SCB

De momssänkta tidskrifterna har under perioden oktober 2001–april 2003 i genomsnitt minskat i pris med $8,8 \pm 0,9$ procent. Den inflationsjusterade momssänkningen (IJM) beräknas under samma period till -12,1 procent. Detta innebär att tidskrifter generellt inte har genomfört prissänkningar i nivå med momssänkningen. Familje- och damtidningar samt tidskrifter för idrott, motion och friluftsliv avviker från det generella mönstret. Det kan inte uteslutas att prissänkningarna för dessa tidskrifter ligger i nivå med IJM, om hänsyn tas till osäkerhetstalen, medan serietidningar och tidskrifter inom ekonomi, teknik, hobby och foto generellt uppvisar de allra minsta prissänkningarna.

Sedan SCB:s föregående rapport har priserna på tidskrifter ökat mellan oktober 2002 och april 2003 med i genomsnitt $1,7 \pm 0,5$ procent. Under denna tidsperiod har de största prishöjningarna observerats för serietidningar respektive ekonomi, teknik, hobby och foto. KPI-förändringen under denna period är 1,3 procent. Den minsta prisökningen för de momssänkta tidskrifterna har observerats för datortidskrifter. Avvikelse mellan lösnummerprisernas och abonnemangs-

¹³ Osäkerhetstalen för de uppmätta prisförändringarna överskattar den verkliga osäkerheten eftersom de prismätta tidskrifterna täcker en mycket stor del av konsumenternas tidskriftsinköp.

¹⁴ På grund av att ett flertal tidskrifter, framför allt kulturtidskrifter och medlemstidskrifter, utges av ideella föreningar och därför antingen har 6 procents momsats eller är inte momspliktiga berörs de inte av momssänkningen. Tidskrifter med liten omsättning ingår ej i urvalet.

¹⁵ KPI-förändring avser perioden oktober 2002 till april 2003 och är 1,3 procent.

prisernas genomsnittliga utveckling är mycket små och redovisas inte här. Ej momssänkta tidskrifter ökade mellan oktober 2001 och april 2003 med $4,4 \pm 2,2$ procent. För mätperioden oktober 2002 till april 2003 har ingen prisförändring observerats för dessa tidskrifter.

Dagstidningar, som redan innan 2002 haft en momssats om 6 procent, ökade i pris med 5,0 procent mellan oktober 2001 och april 2003. Dagstidningarnas prisökning kan ställas i relation till den redovisade prissänkningen för tidskrifter på $-8,8 \pm 0,9$ procent. Vid en jämförelse mellan dagstidningar och tidskrifter måste hänsyn tas till momssänkningen på 15,2 procent för tidskrifter. Justerat för denna momssänkning motsvarar tidskrifternas prisutveckling på $-8,8 \pm 0,9$ procent en prisökning på 7,5 procent¹⁶ under perioden. Denna prisökning är jämförbar med dagstidningarnas prisökning på 5 procent under samma period. Denna jämförelse visar att tidskrifternas momsjusterade priser ökat mer än dagstidningarnas gjort.

2.1.5 Tillvägagångssätt – Tidskrifter

109 tidskrifter ingår i beräkningarna. Urvalet är gjort så att de som är omsättningsmässigt störst inkluderas.

Såväl lösnummer- som abonnemangspris (distributionssätt) beaktas var för sig. Vid alla genomsnittsberäkningar används uppgifter om tidskriftens intäkter, som i de flesta fall hämtas från Tidningsstatistik AB.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Prisförändringen beräknas för varje distributionssätt och tidskrift var för sig
2. Genomsnittlig förändring beräknas för samtliga tidskrifter för ett visst distributionssätt.
3. Genomsnittlig prisförändring beräknas för båda distributionssätten tillsammans.

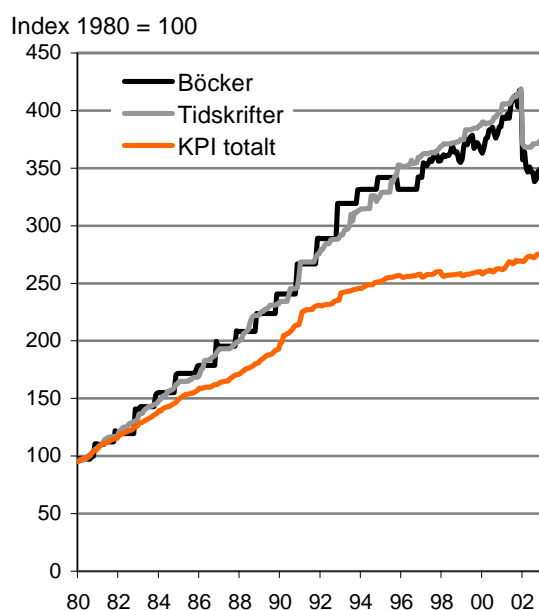
¹⁶ Momssänkningen är 15,2 procent, vilket motsvarar en prisnivå på $(100-15,2) 84,8$ procent efter sänkningen. Den observerade prissänkningen för tidskrifter är 8,8 procent, vilket motsvarar en prisnivå på $(100-8,8) 91,2$ procent. Skillnaden mellan dessa prisnivåer; 84,8 och 91,2 procent, motsvarar en prishöjning med $(91,2-84,8)/84,8 = 0,075$ eller 7,5 procent.

2.2 Priser på böcker och tidskrifter – historisk utveckling

2.2.1 Nationella prisjämförelser

Diagram 2.2

Prisutvecklingen för böcker och populärtidskrifter enligt KPI samt KPI totalt

Källa: SCB

Prisökningstakten på böcker¹⁷ och tidskrifter (exklusive dagstidningar) har successivt ökat, i förhållande till KPI totalt, mellan år 1982 fram till januari 2002. I januari 2002 minskade skillnaden i prisökningstakt till följd av momssänkningen.

Under 1980-talet och en bit in på 1990-talet låg inflationen på relativt höga nivåer jämfört med idag, under vissa perioder över 10 procent. Den genomsnittliga inflationstakten, 12-månadersförändringen, var under perioden januari 1980 till och med december 1992 8,0 procent jämfört med 1,9 procent för perioden januari 1993 till och med april 2003.

En omläggning av den ekonomiska politiken och inrättandet av ett inflationsmål för penningpolitiken är troligen den viktigaste orsaken till denna nedgång i inflationen. Även andra politiska beslut har påverkat prisutvecklingen. Där kan nämnas sänkningen av momsen på livsmedel den första januari 1996 samt avregleringarna på el- och telemarknaderna under 1990-talets andra hälft.

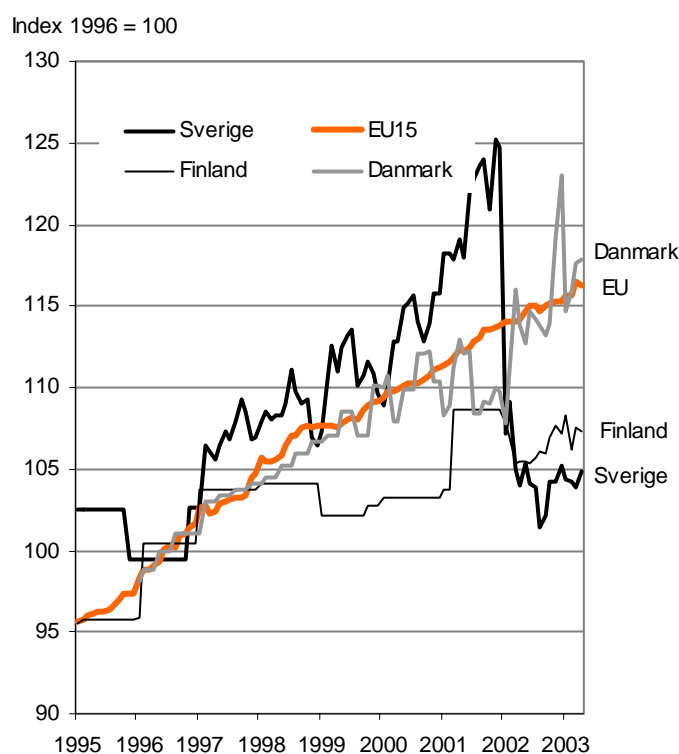
¹⁷ Prismätningen för böcker i KPI beräknas genom att fem bokklubbar samt tio indikatorböcker i tio bokhandlar studeras. Variationer inom ett enskilt år i delindex för böcker i KPI bör tolkas med försiktighet på grund av begränsat urval. För den totala allmänna prisutvecklingen (KPI) är prisutvecklingen för böcker av begränsad betydelse.

Inflationsmålet från den 19 november 1992 innebar att inflationen enligt måttet UND1, som beräknades av Riksbanken, inte skulle öka. Inflationsmålet förändrades 1995 till att inflationen enligt KPI ska begränsas till 2 procent med en accepterad avvikelse på ± 1 procentenhet.

2.2.2 Internationella prisjämförelser

Diagram 2.2.

Prisutvecklingen på böcker i Sverige, Finland, Danmark och ett genomsnitt för EU:s 15 medlemsländer enligt EU:s harmoniserade index för konsumentpriser (HIKP)

Källa: SCB samt Eurostat och nationella statistikbyråer inom EU

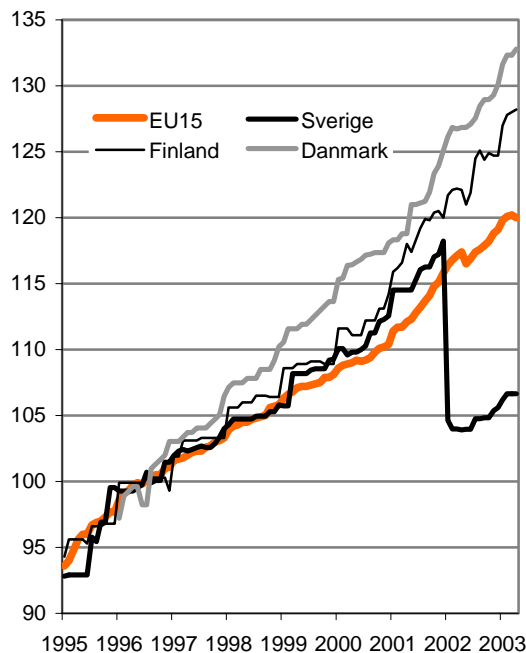
Priserna på böcker har enligt HIKP¹⁸ sedan år 1995 ökat något snabbare i Sverige än för EU:s 15 medlemsländer. I januari 2002 sjönk priserna på böcker i Sverige till följd av momsänkningen. I Finland sänktes momsen på böcker från 22 till 12 procent år 1994 och till 8 procent år 1998. I Danmark är momsen på böcker 25 procent.

¹⁸ De metoder och urval som tillämpas för beräkningen av bokprisutvecklingen inom olika EU-länder skiljer sig väsentligt åt vilket kan påverka jämförbarheten mellan länder. För Sveriges del bör variationen inom ett enskilt år tolkas med försiktighet.

Diagram 2.3

Prisutvecklingen på tidskrifter i Sverige, Finland, Danmark och ett genomsnitt för EU:s 15 medlemsländer, enligt EU:s harmoniserade index för konsumentpriser (HIKP)

Index 1996 = 100

Källa: SCB samt Eurostat och nationella statistikbyråer inom EU

Prisutvecklingen för tidskrifter¹⁹ i Sverige har i stort sett varit lika med prisutvecklingen för genomsnittet av EU:s 15 medlemsländer från år 1995 till år 1999. Därefter och fram till momssänkningen i januari 2002, då priserna sjönk, har prisutvecklingstakten varit något högre i Sverige.

¹⁹ För Sverige avses tidskrifter exklusive dagstidningar. För EU 15, Finland och Danmark avses tidskrifter inklusive dagstidningar.

3. Ekonomisk utveckling i bok- och tidskriftsbranschen

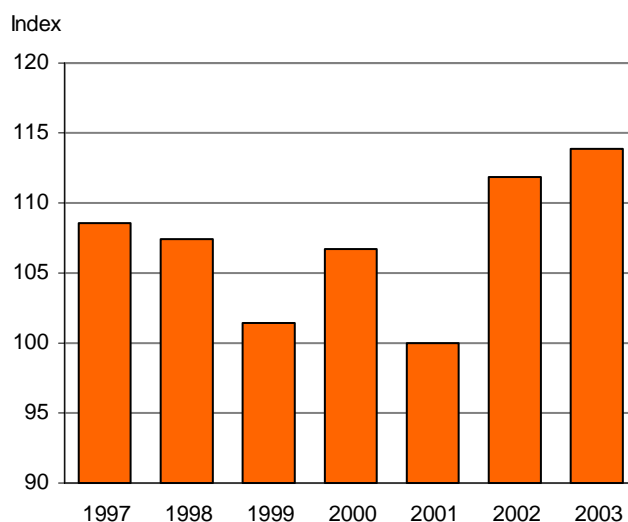
Som ett komplement till prisutvecklingen för böcker och tidskrifter ska SCB, med de möjligheter statistiken ger, följa ekonomisk utveckling för företag som framställer, distribuerar och säljer böcker och tidskrifter. Den ekonomiska utvecklingen följs i termer av intäkter, kostnader och lönsamhet för aktuella branscher/företagsgrupper och kommer att redovisas i februari 2005.

Uppgifter från SCB:s omsättningsstatistik för detaljhandeln redovisas i denna rapport för bok- pappers- och tidningshandeln (branschgrupp enligt Svensk näringsgrensindelning, SNI 5247). Dels redovisas omsättningen för perioden januari–april åren 1997–2003 och dels redovisas omsättningens utveckling på årsbasis mellan 1997 och 2002. Dessutom visas utvecklingen en månad jämfört med samma månad föregående år för perioden januari 1999 till och med april 2003.

3.1 Omsättning inom bok-, pappers- och tidningshandel

Diagram 3.1

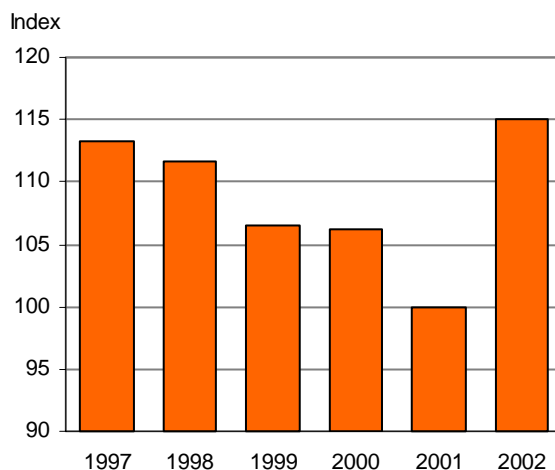
Omsättningsutveckling för företag inom bok-, pappers- och tidningshandeln (SNI 5247), januari–april 1997–2003²⁰, fasta priser, index, basår 2001=100

Källa: SCB:s omsättningsstatistik

Diagram 3.2

Omsättningsutveckling för företag inom bok-, pappers- och tidningshandeln (SNI 5247) helår 1997–2002, fasta priser, Index, basår 2001=100

Källa: SCB:s omsättningsstatistik

²⁰ Mellan år 2000 och 2001 har ett stort företag försvunnit ur branschen, vilket bidrar till att omsättningsutvecklingen blir negativ mellan dessa år. Nedgången på -6,3 procent i diagram 3.1 mellan 2000 och 2001 skulle istället ha varit -2,1 procent om detta företag räknats med även år 2001. Företaget ingår inte heller i uppgifterna år 2002 och 2003.

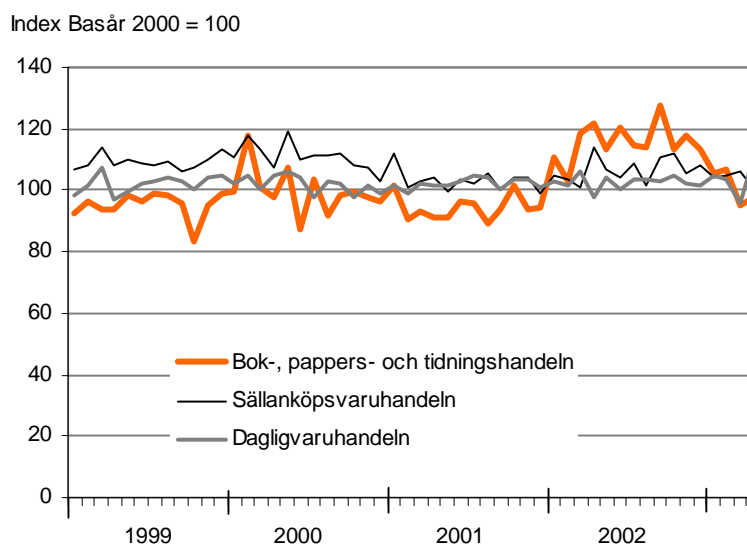
Utifrån från SCB:s omsättningsstatistik framgår det att omsättningen inom bok-, pappers- och tidningshandeln (SNI 5247) har ökat sedan 1 januari 2002, då momsen sänktes. I *diagram 3.1* visas omsättningen i fasta priser för perioden januari–april åren 1997–2003. I *diagram 3.2* visas omsättningen i fasta priser på årsbasis mellan 1997 och 2002. Omsättningen i fasta priser är ett volymmått, som visar försäljningsutvecklingen oberoende av inflation och momsförändringar.

Om man jämför omsättningen under perioden januari–april 2003 med omsättningen för samma period 2002 ligger omsättningen 2 procent högre år 2003. Ökningen januari–april 2002 jämfört med 2001 var 12 procent. Omsättningen har således fortsatt att öka även under år 2003, även om ökningstakten har avtagit. Sett till hela året 2002 jämfört med helåret 2001 var ökningen av branschens omsättning totalt 15 procent. Omsättningen fortsatte att öka fram till februari 2003.

Observera att branschgruppen inkluderar, förutom böcker och tidskrifter, även pappers- och dagstidningsförsäljning.

Diagram 3.3

Omsättningsutveckling för företag inom bok-, pappers- och tidningshandeln, januari 1999– april 2003, jämfört med branschgrupperna sällanköpsvaror och dagligvaror, fasta priser, index, basår 2000=100. Jämförelse med motsvarande månad föregående år.

Källa: SCB:s omsättningsstatistik

Under hela 2002 ökade omsättningen inom bok-, pappers-, och tidningshandeln. September var en exceptionellt bra månad. I september 2002 ökade omsättningen i bok-, pappers-, och tidningshandeln med 28 procent jämfört med september 2001.

Sett till de fyra första månaderna 2003 i bok-, pappers-, och tidningshandeln så ökade omsättningen sammantaget jämfört med samma period 2002 (se *diagram 3.1*). Omsättningen ökade i januari och februari men minskade i mars och april jämfört med förra året. Omsättningen i mars 2003 var 5 procent lägre än omsättningen i mars 2002. Motsvarande uppgift för april visar en nedgång av omsättningen i fasta priser med 2,5 procent (se *diagram 3.3*).

Omsättningen inom bok-, pappers- och tidningshandeln utvecklades procentuellt sett bättre än omsättningen inom sällanköpshandeln och dagligvaruhandeln under

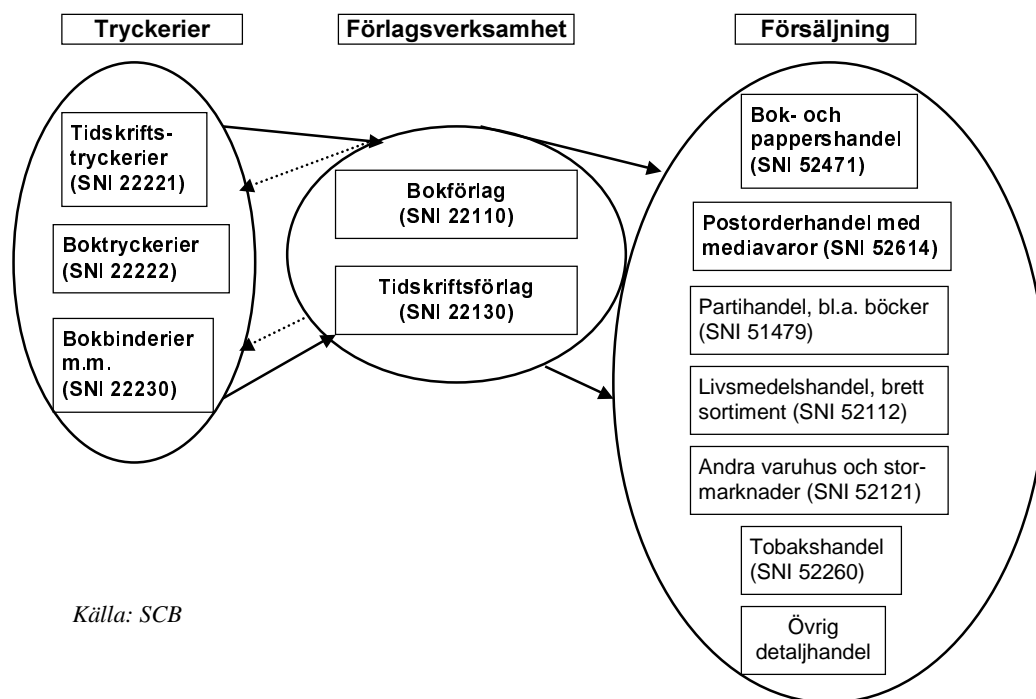
år 2002 (se diagram 3.3). Under de fyra första månaderna 2003 var dock omsättningsutvecklingen inom sällanköpsvaruhandeln och dagligvaruhandeln mer positiv. Särskilt bra var utvecklingen inom dagligvaruhandeln i april, då denna bransch ökade sin omsättning med 11 procent jämfört med april 2002.

3.2 Branschens struktur

I SCB:s officiella statistik redovisas ekonomiska transaktioner för företag i näringslivet för branscher²¹ och näringsgrenar enligt svensk näringsgrensindelning (SNI92). SNI92 tillåter redovisning på en detaljerad nivå (5-siffernivå). En bransch på denna nivå utgörs av ett antal företag med huvudsaklig verksamhet inom definierade områden. *Diagram 3.4* visar de branschposter enligt SNI92 som SCB utgår från. Branscherna markerade i fetstil är de SNI-koder som här i första hand benämns bok- och tidskriftsbranschen. Övriga branscher i bilden har en mindre andel av sin verksamhet som kan hänföras till böcker och tidskrifter, men finns med i beaktande vid den fortsatta analysen. Det kan även bli aktuellt att studera företag inom andra branscher än de som visas i *diagram 3.4* för att utöka möjligheten att redovisa bok- och tidskriftsverksamhet i näringslivet.

Diagram 3.4

Branscher som framställer, distribuerar och säljer böcker och tidskrifter

Källa: SCB

Särskilt inom förlagsbranscherna och detaljhandeln finns det svårigheter med att urskilja den verksamhet som hänför sig till de mervärdesskattesänkta varorna. En gruppering enligt branschkoderna enligt *diagram 3.4* är därför inte helt idealisk för analys av den ekonomiska utveckling som härrör från verksamhet av böcker och tidskrifter. Företagen omsätter även andra varor och ägnar sig åt andra verksamheter utöver de huvudsakliga ovan.

²¹ Med bransch avses ett verksamhetsområde eller sammanfattning av alla enskilda företag som framställer eller säljer en viss typ av varor eller tjänster.

3.2.1 Branschrenhet

Branschernas struktur har studerats utifrån en ansats som syftar till att beskriva branschrenheten. Tidskriftstryckerierna visar sig i studien ha en hög andel företag som enbart är verksamma inom tidskriftstryck. Inom övriga branscher kan en viss branschblandning förekomma, framför allt för detaljhandelsbranscherna men även för boktryckerierna. Enligt uppgifter från en sortimentsundersökning som gjordes av SCB avseende år 1997, utgjorde 54 procent av omsättningen inom *Bok- och pappershandel* respektive 21 procent inom *Postorderhandel med mediavaror* försäljning av böcker och tidskrifter. Resterande omsättning består av annan försäljning. För bokhandlarnas del rör det sig om kontorsmaterial såsom block, pennor, pärmar, miniräknare med mera. Även postorderhandeln omfattar försäljning av kontorsmaterial, CD-skivor och annat. En del av denna försäljning sker via Internet.

För industribranscherna finns uppgifter från SCB:s undersökning Industrins Varuproduktion att tillgå. Här syns att *Bokförlagens* försäljning i huvudsak består av varor som omfattas av momssänkningen (böcker, kartor, musiknoter med mera). Detsamma gäller även *Tidskriftsförlagens* produktion. *Boktryckerierna* däremot är ganska branschblandade. Tryckning av exempelvis dekal, affischer och reklamtrycksaker ingår.

4. Läsandets utveckling

Sedan föregående redovisningstillfälle har nya uppgifter erhållits från SOM-institutet²², NORDICOM²³ och undersökningen Kulturbarometern från Statens kulturråd. Undersökningarna visar en i stort sett oförändrad andel bokläsare bland Sveriges befolkning fram till år 2002, möjligen med en tendens till ökning (ökningen är dock inte statistiskt säkerställd).

4.1 Sammanfattande kommentarer om läsande

SOM-Institutet vid Göteborgs universitet har på uppdrag av SCB för Bokpris-kommissionens räkning ställt ett antal frågor i SOM-undersökningen år 2002. Uppgifterna redovisas i rapporten *Läs och bläddra – Resultat kring bok- och tidskriftsläsning från SOM-undersökningen 1986–2002*. Se separat dokument eller besök SCB:s webbplats www.scb.se/bokmoms. Nedan följer några av huvudresultaten.

Bokläsande

Andelen bokläsare bland Sveriges befolkning år 2002 jämfört med föregående år är oförändrad. Generellt har inte bokläsandet breddats till nya grupper. Däremot har läsandet ökat så tillvida att de som tidigare läste sporadiskt nu har övergått till att läsa mera än förut (läser ofta). År 1988 var det 30 procent som läste ofta och 58 procent som angav att de läste sporadiskt. År 2002 var det i stället 39 procent som läste ofta och 47 procent som läste sporadiskt. Den främsta ökningen av bokläsningen har skett under senare år, det vill säga från 2000 till och med 2002.

Storläsarna hittar man bland kvinnor, högutbildade, boende i storstad samt i åldrarna 15–19 år och 40–49 år.

Ungefär samma andel icke-läsare har redovisats sedan slutet av 1980-talet. Flest av dem som aldrig läser några böcker återfinns bland de äldre (25 procent, 70–85 år 2002). År 2002 var det 14 procent av befolkningen (15–85 år) som redovisade att de aldrig läst något, vare sig en bok eller en tidskrift under det gångna året. Värt att notera är att gruppen ”icke-läsare” bland dem som klassificerat sig som arbetare har minskat år 2002. Andelen kvinnor som tidigare klassats som ”icke-läsare” har också minskat något.

Nästan alla som har svarat i SOM-undersökningen har en odelat positiv inställning till läsandet. Det är 69 procent av befolkningen som tror att människor skulle köpa fler böcker om de vore billigare.

Tidskriftsläsande

De allra flesta, totalt 73 procent, anser inte att deras tidskriftsläsningssvanor förändrats under det senaste året. De läser varken mer eller mindre än de tidigare gjort. År 2002 läste hälften av svenskarna ofta någon vecko-/månadstidning. Det var 27 procent som ofta läste special/facktidningar.

Kvinnor läser mer veckotidningar än män. År 2000 var det 50 procent av kvinnorna och 33 procent av männen som ofta läste veckotidningar. Sedan 1988

²² Samhälle, opinion, massmedia. Göteborgs universitet

²³ NORDICOM-Sverige. Göteborgs universitet.

och fram till 2000 har andelen kvinnor som aldrig läser någon veckotidning legat runt 8 procent. Samtidigt har andelen män som aldrig läser någon veckotidning ökat från 12 till 19 procent. För både män och kvinnor har den största förändringen skett från 1998 till 2000 då andelen sporadiska läsare minskade i båda grupperna.

Det är de yngsta och de äldsta som läser mest veckotidningar. Högst andel som ofta läser veckotidningar finns dels bland de som är 15 till 19 år och dels bland de över 60 (54 procent i båda grupperna år 2000).

4.1.1 Tillgång till böcker och tidskrifter

Böcker

Det absolut vanligaste sättet att få tillgång till de böcker man läser är genom köp i bokhandel, det visar såväl *Kulturbarometern 2002*²⁴ som *SOM-undersökningen 2002*. Enligt *Kulturbarometern 2002* var det en ökad andel av befolkningen som hade köpt sina böcker i bokhandel eller på varuhus (28 procent år 2000 och 34 procent år 2002). Utlåningen av böcker på bibliotek minskade samtidigt med ett par tre procent.

I SOM-institutets undersökning uppger 51 procent att de fått tag på sina böcker i bokhandeln. Andra vanliga sätt att få tillgång till böcker är att låna dem av en familjemedlem (39 procent) eller på bibliotek (35 procent) eller att helt enkelt få dem i present (34 procent). Drygt en femtedel har fått tillgång till böcker genom bokklubb. 12–14 procent har köpt pocketböcker i livsmedelsaffär, kiosk, tobakshandel eller dyligt. Vi köper och läser färre pocketböcker än andra böcker. För läsandet av pocketböcker inverkar åldersfaktorn på ett sätt som inte alls syns när det gäller andra böcker. Pocketböcker läses främst av yngre människor.

I *Kulturbarometern 2002*, framkom att en genomsnittlig månad köpte Sveriges befolkning i åldrarna 7–79 år 1,2 böcker för nöjesläsning per person och månad. Män köpte i genomsnitt en bok, kvinnor köpte 1,4 böcker och barn i åldrarna 9–17 år köpte i genomsnitt 0,6 böcker. Värt att uppmärksamma är att det var 25 procent av barnen som en genomsnittlig månad köpt böcker. Det var åtta procent av barnen som köpt tre eller fler böcker. I befolkningen som helhet var det 61 procent som en genomsnittlig månad inte köpt någon bok. Av de som köpt böcker, var det vanligaste att man köpt en eller två böcker, och det hade drygt var femte person gjort.

Störst skillnader, när det gäller inköp av böcker för nöjesläsning en genomsnittlig månad, uppmättes med avseende på utbildning. Personer med eftergymnasial utbildning köpte 2,1 böcker för nöjesläsning per person och månad medan personer över 16 år med förgymnasial utbildning köpte 0,6 böcker.

I undersökningen 2002 hade SCB lagt till en fråga angående inköp av böcker till barn 0–17 år. Tretton procent av de tillfrågade med hemmavarande barn i åldern 0–17 år anger att de den senaste månaden köpt någon bok till de hemmavarande barnen. Det är fler kvinnor än män som köpt böcker till barnen, 18 respektive 8 procent.

I SCB:s omnibuss i april 2002 ställdes för bokpriskommissionens räkning frågor om man upplevt prissänkningen och om förändrade inköpsvanor för böcker och tidskrifter. Nära hälften av de medverkande i undersökningen hade då uppmärksammat att böcker hade blivit billigare. Det var då också fler som ökat sina inköp av böcker än av tidskrifter.

²⁴ Statens Kulturråd

Tidskrifter

Enligt *SOM-undersökningen 2002* är det absolut vanligaste sättet att få tillgång till vecko-/månadspress genom prenumeration (46 procent). Men det är även vanligt att man köper lösnummer (36 procent) eller lånar en tidning av en bekant eller en familjemedlem (34 procent). Drygt en femtedel får gratis tillgång till denna typ av tidningar genom medlemsdistribution och något fler läser på arbetet eller i skolan. Mer ovanligt är att man läser vecko-/månadstidningar eller tidskrifter på bibliotek (10 procent) eller på Internet (6 procent). Med undantag för lösnummerförsäljningen är det ingen större skillnad mellan män och kvinnor då det gäller var man får tillgång till de tidskrifter man läser. Det är nära tio procentenheter fler kvinnor än män som köper lösnummer av tidningar. Något fler kvinnor har prenumerationer och lånar tidningar av bekanta eller familjemedlemmar än män och något fler män än kvinnor läser på Internet.

I rapporten *Tidskriftsläsning i den digitala tidsåldern*²⁵ framgår det att antalet tidskrifter under den senaste 20-årsperioden ökat från drygt 2 600 till 4 500 tidskrifter. Numera kan man hitta tidskrifter som täcker det mesta från samhälle, ekonomi och teknik till arkeologi, etnografi och socialantropologi. Internet rymmer också allt fler tidskrifter. År 1997 var antalet 164 och år 2002 fanns det närmare 500 svenska tidskrifter som kunde läsas via nätet.

4.1.2 Lästa böcker och tidskrifter

Böcker

Enligt NORDICOMS rapport *Bokläsning i den digitala åldern 1979–2002* uppgår andelen personer i Sverige som läser böcker en genomsnittlig dag år 2002 till närmare 40 procent. Lästiden en genomsnittlig dag är knappt 60 minuter och den har varit relativt stabil över tiden. Det är fler som ägnar sig åt bokläsande än till exempel åt Internetanvändning, läsning av kvällspress eller tittande på video. Däremot kommer bokläsandet långt efter TV-tittande, radiolyssnande samt läsning av morgontidningar. Andelen som läser böcker är större i Sverige och övriga Norden än i Europa generellt. I Sverige har vi också betydligt fler böcker i hemmet än genomsnittet i Europa.

Läsvaneundersökningar avseende böcker visar på ett klart samband mellan läsvanor å ena sidan och kön, ålder och utbildning å andra sidan. Kvinnor läser mer än män, flickor mer än pojkar, yngre mer än äldre, högutbildade mer än lågutbildade.

Det finns de som inte läst någon bok alls under det gångna året. År 2002 uppgick andelen till 14 procent²⁶. Andelen icke-läsare har varit i stort sett oförändrad sedan slutet av 1980-talet.

I *SCB:s omnibuss i april 2002*, framkom att hälften av dem som i stort sett aldrig läser böcker, anger brist på tid som den främsta orsaken. Bland personer som inte läser böcker var det få som över huvud taget angav något, som skulle kunna motivera dem att läsa.

Enligt SOM-undersökningen 2002 har sporadiska läsare blivit ofta-läsare
SOM-institutets undersökning Läs- och bläddra 1986–2002 är den enda undersökning som redovisar ett ökat läsande (ökad frekvens av läsande) under den senaste tioårsperioden och fram till år 2002. Visserligen har andelen av befolk-

²⁵ Uppgifterna hämtade från NORDICOM:s rapport "Tidskriftsläsning i den digitala tidsåldern".

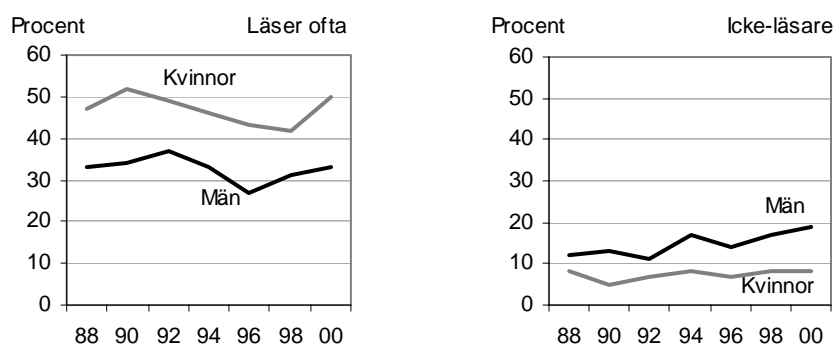
²⁶ Enligt SOM-undersökningen 2002.

ningen som aldrig läser varit i stort sett oförändrad, men de som läser böcker och tidskrifter läser mer nu än förr.

En stor andel av befolkningen (86 procent) i åldrarna 15–86 år har läst böcker åtminstone någon gång under den senaste 12-månadersperioden. Förhållandet har dock förändrats mellan dem som säger sig läsa ofta (någon eller flera gånger per vecka) och dem som säger sig läsa mer sporadiskt. År 1988 var det 30 procent som läste ofta och 58 procent läste sporadiskt. 2002 var det i stället 39 procent som läste ofta och 47 procent som läste sporadiskt. De som säger sig läsa böcker gjorde det mer frekvent 2002 än 1988. Den främsta ökningen av bokläsningen har skett under senare år det vill säga från 2000 till och med 2002.

Diagram 4.1

Bokläsningsfrekvens fördelat på kön 1989–2002

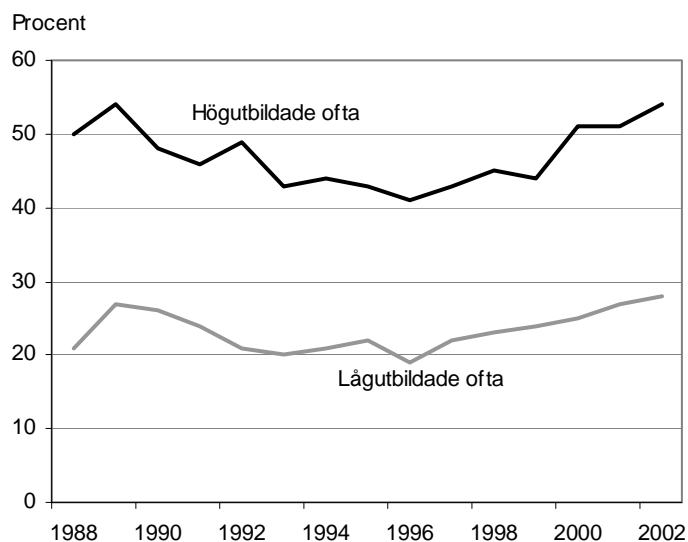
Källa: SOM-institutet. *Läs och bläddra. Resultat kring bok- och tidskriftsläsning från SOM-undersökningen 1986–2002*

Skillnaden mellan kvinnors och mäns bokläsande är traditionellt stor. Med detta menas att kvinnor läser mer böcker än män. Bland både kvinnor och män har dock de sporadiska läsarna under perioden 1988–2002 i viss utsträckning övergått till att läsa oftare. När det gäller "icke-läsare" så noteras en ökning för män och en minskning för kvinnor de senaste 2–3 åren.

Förhållandet mellan olika åldersgruppers läsande har varit ganska stabilt under perioden 1988–2002. Bokläsandet ser ungefär likadant ut i åldrarna 20–69 år. Vad gäller ungdomar och äldre så läser en större andel av ungdomarna mer än genomsnittet och en större andel av de äldre läser mindre än genomsnittet.

Generellt kan man säga att ju större boendeort man bor på desto mer frekvent är bokläsningen. I storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö finns den största andelen som ofta läser böcker (45 procent år 2002).

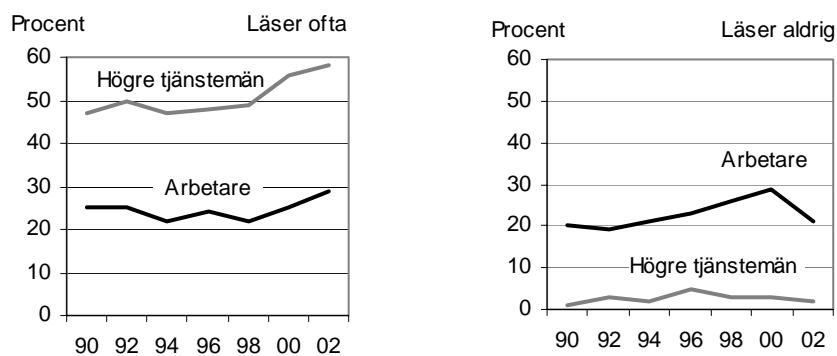
Diagram 4.2
Andel frekventa bokläsare bland låg- och högutbildade
1988–2002 (procent)

Källa: SOM-institutet. Läs och bläddra. Resultat kring bok- och tidskriftsläsning från SOM-undersökningen 1986–2002

Utbildningsnivå har stor påverkan på i vilken utsträckning vi läser böcker. De lågutbildade läser minst och de högutbildade läser mest. Såväl andelen läsare bland högutbildade som lågutbildade har ökat sedan år 1998.

Diagram 4.3
Bokläsning bland arbetare och högre tjänstemän/akademiker 1990–2002

Källa: SOM-institutet. Läs och bläddra. Resultat kring bok- och tidskriftsläsning från SOM-undersökningen 1986–2002

När man ser till bokläsning finns det klara skillnader mellan resursstarka och resurssvaga grupper. Detta gäller även då man ser till bokläsning. I SOM-undersökningen har man låtit de svarande själva kategorisera sin familjetyp och klass-tillhörighet. Man har då funnit att den största andelen icke-läsare finns bland arbetarna (21 procent år 2002) och det lägsta antalet bland högre tjänstemän. Andelen av arbetarna som aldrig läser har dock minskat under senare år. För både arbetare och tjänstemän har andelen "läser ofta" ökat. Man har alltså övergått från att ha läst sporadiskt till att läsa ofta.

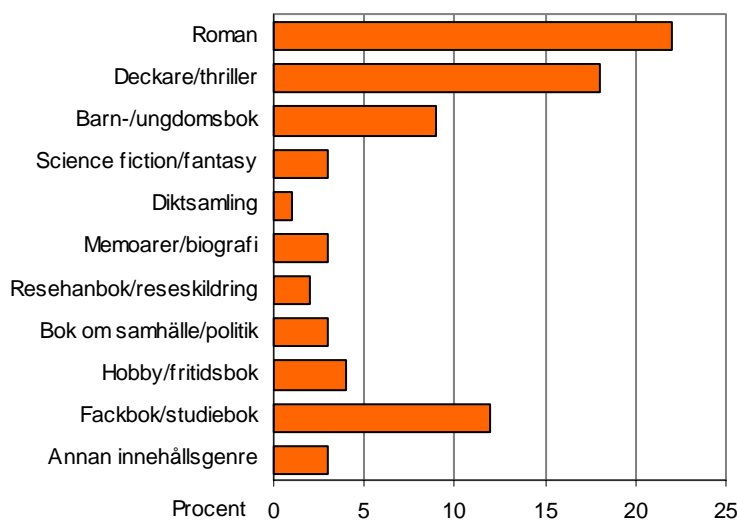
Genrer som läses mest

Romanen är den absolut vanligaste boken man läser; 22 procent uppger att de läst fem eller fler romaner under de senaste tolv månaderna. Tätt därefter följer deckare/thrillers med 18 procent.

Diagram 4.4

Andel frekventa läsare av olika bokgenrer, 2002. Procent

Till frekventa läsare räknas de som säger sig ha läst fem eller fler böcker av respektive bokgenre under de senaste tolv månaderna.

Det är även främst romaner som de frekventa läsarna har köpt mer av under det gångna året. 34 procent av de som har ökat sina inköp har köpt fem eller fler romaner och 24 procent har köpt fem eller fler deckare/thriller. Bland de sporadiska läsarna som har ökat sina inköp är det främst deckare man köpt. 46 procent av de sporadiska läsarna har köpt 1–4 deckare och 8 procent har köpt 5 eller fler deckare. 35 procent av de sporadiska läsarna har under samma period köpt 1–4 romaner och 13 procent har köpt fler än 5 romaner.

Veckotidningar och tidskrifter

Enligt NORDICOM:s rapport *Tidskriftsläsning i den digitala tidsåldern 1979–2002* anges år 2002 att drygt 40 procent av svenska folket i åldrarna 9–79 år läser en eller flera tidskrifter en genomsnittlig dag. Drygt en tredjedel uppger att de använder Internet en vanlig dag och 13 procent av dessa läser dagstidning/tidskrift på nätet.

Enligt *SOM-undersökningen* läste halva Sveriges befolkning ofta någon vecko-/månadstidning 2002. De allra flesta, totalt 73 procent, anser inte att deras tidskriftsläsningssvanor förändrats under det senaste året. De läser varken mer eller mindre än de tidigare gjort.

Kvinnor läser mer veckotidningar än män. År 2000 var det 50 procent av kvinnorna och 33 procent av männen som ofta läste veckotidningar. Sedan 1988 och fram till 2000 har andelen kvinnor som aldrig läser någon veckotidning legat runt 8 procent. Samtidigt har andelen män som aldrig läser någon veckotidning ökat från 12 till 19 procent. Det är de yngsta och de äldsta som läser mest vecko-

tidningar. Högst andel som ofta läser veckotidningar finns dels bland dem som är 15 till 19 år och dels bland dem över 60 år (54 procent i båda grupperna år 2000).

4.1.3 Attityder till bokläsande enligt SOM-undersökningen år 2002

I Sverige är man generellt positiv till bokläsning

Attityden till bokläsning är i stort sett odelat positiv: Det var år 2002 ytterst få som instämde i påståenden som "Det är tråkigt att läsa böcker" (6 procent) och "Att läsa böcker är att kasta bort sin tid" (4 procent). Samtidigt tyckte 72 procent att det är synd att människor inte läser mer böcker och 84 procent att det alltid ger en viss behållning. 69 procent höll med om påståendet "Om böcker vore billigare skulle folk köpa mycket fler böcker" men endast 28 procent sade sig ha blivit mer intresserade av att köpa böcker på grund av momssänkningen. Det var dock 49 procent som ansåg att momssänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige.

Kvinnor mest positiva

Skillnaden i attityder till bokläsning mellan män och kvinnor är att det råder en starkare positiv inställning hos kvinnor. Män och kvinnor tycker likadant, men andelen som instämmer i positiva attityder till bokläsning är ungefär tio procentenheter högre bland kvinnor. Likadant är det när det gäller påståenden som är negativa till bokläsning. Drygt 10 procentenheter fler kvinnor än män tar avstånd från dessa påståenden. 20 procent av männen och 35 procent av kvinnorna anser att momssänkningen har gjort dem mer intresserade av att köpa böcker. Bland kvinnorna är det 56 procent, som håller med om att momssänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige. Bland männen är det 14 procentenheter färre som instämmer. Anmärkningsvärt är även att 19 procent av männen säger sig inte ha någon uppfattning i denna fråga.

Yngre och äldre minst positiva

Minst positiv attityd till bokläsning återfinns bland de yngre mellan 15–29 år samt bland de äldsta mellan 80–85. 14 procent i åldrarna 20–29 år och 10 procent i åldrarna 15–19 år anser att det är tråkigt att läsa böcker och 9 procent av de äldsta anser att bokläsning bara är att kasta bort sin tid.

Störst andel av arbetare och egna företagare som inte har någon uppfattning om momssänkningen

Den tydligast märkbara skillnaden mellan dem som klassificerat sig som arbetare, tjänstemän respektive egna företagare syns då man ser till de attitydfrågor som direkt rör moms. Där är det runt 20 procent av arbetare och egna företagare som säger sig inte ha någon uppfattning vare sig om momssänkningen har gjort dem mer benägna att köpa böcker eller om den har stimulerat läsandet bland befolkningen. Motsvarande siffror för tjänstemän och akademiker är avsevärt lägre.

4.2 Bok- och tidskriftsläsning i undersökningar där frågor ställts för Bokpriskommissionens räkning

4.2.1 Läs och bläddra. Resultat kring bok och tidskriftsläsningen från SOM-undersökningarna 1986–2002

Se separat dokument eller besök SCB:s webbplats www.scb.se/bokmoms

4.2.2 Bokläsning i den digitala tidsåldern och Tidskriftsläsning i den digitala åldern – två rapporter från NORDICOM Sverige (resultaten ur de årliga undersökningarna Mediebarometern)

Se separata dokument eller besök SCB:s webbplats www.scb.se/bokmoms.

NORDICOM, som på uppdrag av SCB, sammanställt rapporterna *Bokläsning i den digitala tidsåldern 1979–2002* och *Tidskriftsläsning i den digitala tidsåldern 1979–2002*²⁷ konstaterar att den tidigare trenden i minskat bokläsande förefaller ha avstannat och andelen av de som läser regelbundet har de senaste åren legat konstant runt 38 till 39 procent. År 2002 uppgav närmare 40 procent av svenska folket i åldern 9–79 år att de läste böcker en genomsnittlig dag. År 1979 var procentandelen 30 procent. I Sverige är andelen som läser böcker större än genomsnittet för EU och antalet böcker i hemmen är fler. I större utsträckning än i andra länder, läser svenskar litteratur av annan orsak än arbete och skola. Generellt läser kvinnor mer än män, flickor mer än pojkar, yngre mer än äldre, högutbildade mer än lågutbildade.

Flera nya medier har tillkommit under det senaste decenniet utan att de, som vi i dag kallar de traditionella medierna, har minskat märkbart i betydelse. Samtidigt har den samlade tiden som används för medier ökat blygsamt, vilket innebär att varje medium ägnas genomsnittligt mindre tid. Bruttotiden för svenskarnas medieanvändning 2002 var fem timmar och 51 minuter. År 1979 var motsvarande tid fem timmar och 21 minuter, det vill säga svenskarna medieanvändning har ökat med 30 minuter under den senaste 25 åren.

Den samlade läsningen av tidskrifter – både vecko-/månadspress och special-/fackpress – är drygt 40 procent en genomsnittlig dag. Det är fler som läser tidskrifter än böcker, lyssnar på CD och använder Internet – samtidigt är det en betydligt större andel av befolkningen som tittar på TV, lyssnar på radio och läser dagstidning. Det är också fler som läser vecko-/månadstidningar än special-/facktidningar och andelen läsare är högst bland kvinnor och äldre. Vecko-/månadspress och special-/fackpress har var och en sin styrka i olika läsargrupper. Vuxna läser i större utsträckning än barn och ungdomar, kvinnor är flitigare läsare än män och läsningen ökar med ålder.

Läsarna avsätter i genomsnitt 33 minuter åt vecko-/månadstidningar under en genomsnittlig dag. Motsvarande siffra för special-/facktidningar är 24 minuter och för böcker knappt 60 minuter.

4.2.3 SCB:s Omnibussundersökning

²⁷ NORDICOM-Sverige vid Göteborgs universitet genomför årligen undersökningen Mediebarometern, vilken ligger till grund för de två rapporterna.

I SCB:s omnibuss i april 2002 framkom att kvinnor läser böcker oftare än män. Män läser mer ofta tidskrifter än böcker. Läsning på Internet är vanligast bland de yngre och bland män. Bland de som anger att de i stort sett aldrig läser böcker anger hälften brist på tid som den främsta orsaken. Bland personer som inte läser böcker är det få som anger något som skulle motivera dem att läsa. Hälften av de svarande har lagt märke till att böcker har blivit billigare, en fjärdedel har lagt märke till att tidskrifter har blivit billigare. Av de som uppmärksammat prissänkning på böcker respektive tidskrifter är det en större andel som ökat sina inköp av böcker än av tidskrifter.

Läsvanor och utbildningsnivå samvarierar

Resultaten från omnibussundersökningen 2002 pekar generellt på att läsvanor avseende böcker, tidskrifter²⁸ och Internet samvarierar med utbildningsnivå. Ju högre utbildningsnivå desto större andel läsande.

Hur ofta man läser böcker respektive tidskrifter varierar inte över olika åldersgrupper. Vid frågan hur länge man läser uppger de flesta att man läser mellan 15 och 30 minuter per tillfälle. För vissa grupper har det inte gått att utläsa tillförlitliga resultat på grund av låg svarsfrekvens inom respektive grupp. Det går inte att särskilja läsandet mellan socioekonomiska grupper (sysselsättningsförhållanden, utbildningsnivå, årsinkomst och facktillhörighet) eller urskilja läsvanor för svenskar med annat födelseland än Sverige.

Kvinnor läser böcker oftare än män

Som tabell 4.12 visar läser kvinnor oftare böcker än män. Andelen män som i stort sett aldrig läser en bok är 24 procent. Tabellen visar även att frekvensen för läsandet ökar med utbildningsnivå och att andelen av dem som läser sällan inte nämnvärt varierar mellan olika grupper.

Tabell 4.1 Bokläsande (våren 2002)

Böcker*	Totalt	Män	Kvinnor	Förgymnasial utbildning	Gymnasial utbildning	Eftergymnasial utbildning
Läser aldrig	16	24	9	27	17	5
Läser sällan**	36	38	32	36	39	28
Läser ofta***	48	38	59	37	44	67

* I procent.

** Lördag, söndag eller någon/några dagar per månad.

*** Varje dag eller flera dagar i veckan.

Källa: SCB, Omnibussundersökningen.

Bokläsandet skiljer sig från övrigt läsande (tidskrifter och internet) i hur mycket tid som spenderas per lästillfälle. Betydligt fler läser böcker i minst en timme och betydligt färre i mindre än 15 minuter.

Prissänkningen har uppmärksammat av de svarande

Hälften av de svarande uppmärksamade att böcker har blivit billigare. En tredjedel av dessa uppger att prissänkningen har lett till ökade inköp av böcker.

Mer än hälften av de svarande läser sällan eller aldrig tidskrifter

²⁸ Vecko- månads- och specialtidningar.

Av dem som inte läser böcker och som angav orsak till detta svarade drygt hälften brist på tid²⁹. Andra orsaker var bland annat ointresse, dålig syn och läser i sitt yrke. Ingen uppgav pris på böcker som orsak.

Män läser oftare tidskrifter än böcker

Män läser oftare tidskrifter än böcker. En fjärdedel av alla medverkande i undersökningen har uppmärksammat att priset på tidskrifter har sänkts. Elva procent av dessa har ökat sina inköp i samband med prissänkningen.

Som *tabell 4.2* visar är skillnaderna små mellan olika grupper. Av de som läser tidskrifter är det ingen signifikant skillnad mellan kön, ej heller tycks utbildningsnivå påverka läsandet av tidskrifter.

Tabell 4.2 Tidskriftsläsning (våren 2002)

Tidskrifter*	Totalt	Män	Kvinnor	Förgymnasial utbildning	Gymnasial utbildning	Eftergymnasial utbildning
Läser aldrig	10	11	9	16	10	6
Läser sällan**	48	43	53	48	48	46
Läser ofta***	42	46	38	36	42	48

* I procent

** Heldag eller någon/några dagar per månad

*** Varje dag eller flera dagar i veckan.

Källa: SCB, Omnibussundersökningen.

Mer än hälften i åldersgruppen 18–29 år läser dagligen något på Internet.

Det är skillnad i läsvanor på Internet mellan åldersgrupper. Över hälften i åldersgruppen 18–29 år läser något på Internet varje dag eller flera dagar i veckan. Cirka en tredjedel i åldersgruppen 30–54 år och omkring 10 procent i åldersgruppen 55–74 år läser på Internet varje dag eller flera dagar i veckan.

Läsning på Internet, se *tabell 4.3*, är vanligare bland män än kvinnor. Frekvensen läsande på Internet ökar med utbildningsnivå.

Tabell 4.3 Internetläsning (våren 2002)

Internet*	Totalt	Män	Kvinnor	Förgymnasial utbildning	Gymnasial utbildning	Eftergymnasial utbildning
Läser aldrig	46	40	53	60	49	29
Läser sällan**	22	19	23	19	20	25
Läser ofta***	32	41	24	21	31	46

* I procent.

** Lördag, söndag eller någon/några dagar per månad.

*** Varje dag eller flera dagar i veckan.

Källa: SCB, Omnibussundersökningen.

4.2.4 Kulturbarometern

På uppdrag av Statens Kulturråd genomför SCB undersökningen *Kulturbarometern 2002* (ännu inte publicerad av Statens kulturråd vid tidpunkten för denna publikations tryckning). De nya resultaten avseende 2002 visar en oförändrad andel läsare såväl före som efter bokmomssänkningen.

²⁹ Av dem som aldrig läser böcker var det 29 procent som uppgav en orsak.

I Kulturbarmetern 2002, framkom att en genomsnittlig månad köpte Sveriges befolkning i åldrarna 7–79 år 1,2 böcker för nöjesläsning per person och månad. Män köpte i genomsnitt en bok, kvinnor köpte 1,4 böcker och barn i åldrarna 9–17 år köpte i genomsnitt 0,6 böcker. Värt att uppmärksamma är att det var 25 procent av barnen som en genomsnittlig månad köpt böcker. Det var åtta procent av barnen som köpt tre eller fler böcker. I befolkningen som helhet var det 61 procent som en genomsnittlig månad inte köpt någon bok. Av de som köpt böcker, var det vanligaste att man köpt en eller två böcker, och det hade drygt var femte person gjort.

Störst skillnader, när det gäller inköp av böcker för nöjesläsning en genomsnittlig månad, uppmättes med avseende på utbildning. Personer med eftergymnasial utbildning köpte 2,1 böcker för nöjesläsning per person och månad medan personer över 16 år med förgymnasial utbildning köpte 0,6 böcker.

I undersökningen 2002 hade SCB lagt till en fråga angående inköp av böcker till barn 0–17 år. Tretton procent av de tillfrågade med hemmavarande barn i åldern 0–17 år anger att de den senaste månaden köpt någon bok till de hemmavarande barnen. Det är fler kvinnor än män som köpt böcker till barnen, 18 respektive 8 procent. De personer som hade hemmavarande barn i åldrarna 0–17 år köpte 1,4 böcker. Av de 1,4 var det i genomsnitt 0,4 böcker som köptes till de hemmavarande barnen.

En jämförelse av läsande mellan åren 2000 och 2002 pekar på en oförändrad andel av Sveriges befolkning, såväl för kvinnor som män, som angett att man läst någon bok under senaste året. En ökad andel av befolkningen köpte sina böcker i bokhandel eller på varuhus (28 procent år 2000 och 34 procent år 2002). Utlåningen av böcker på bibliotek har samtidigt minskat med ett par tre procent. Bokinköp är också oförändrade mellan åren på totalnivå. Gruppen som angett att de köpt många böcker (5 eller fler böcker) har visserligen ökat med 1 procentenhet, men ökningen är inte statistiskt säkerställd.

Tabell 4.4 Svar på frågan: Ungefär hur många böcker totalt har du köpt senaste månaden? Räkna bara med böcker som köpts för nöjes skull, ej böcker som köpts för studier eller arbetets skull. Avser åren 2000 och 2002. Procentuell fördelning. (Både böcker åt dig själv eller som gåva till annan person skall räknas.)

	Män		Kvinnor		Förgymn. utb		Gymn. utb.		Eftergymn. utb.		Samtliga	
	-00	-02	-00	-02	-00	-02	-00	-02	-00	-02	-00	-02
Ingen bok	70	68	53	53	73	76	64	64	42	41	62	61
1 bok	12	11	14	14	11	7	13	13	16	16	13	13
2 böcker	7	8	13	12	8	8	8	10	16	14	10	10
3 böcker	5	4	6	8	3	4	6	5	9	9	6	6
4 böcker	2	3	4	3	1	1	3	3	6	6	3	3
5 eller fler böcker	4	6	8	10	4	3	6	6	12	15	6	7
Vet ej	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	1	0
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Källa: Statens kulturråd: Kulturbarmetern 2002

4.3 Andra statistikkällor

För att följa upp läsandets utveckling kompletterar SCB med information från andra undersökningar än de som görs primärt för detta uppdrag.

Det finns många undersökningar som belyser läsandet i Sverige. I en del fall kan motstridiga uppgifter redovisas. Det beror vanligen på att undersökningarna har olika syfte och att olika metoder och definitioner använts. Nedan följer en sammanställning av flera stora undersökningars resultat angående läsandets utveckling. Längre fram i avsnittet redovisas resultat från varje undersökning var för sig och mer ingående. Det finns dessutom länkar till alla refererade statistikkällor, där metoder definitioner och mer detaljerade resultat kan studeras.

I nedanstående tabell följer en teknisk sammanställning av de undersökningar, som i den här rapporten beskriver läsandets utveckling. I tabellen går att utläsa grundläggande skillnader som särskiljer undersökningarna från varandra. Därefter följer detaljerade resultat från de undersökningar som inte är refererade tidigare.

Tabell 4.5 Undersökningar kring läsandets utveckling

	Läs och bläddra	Mediebarometern	Tidsanvändningsundersökningen.
Metod	Enkät	Telefonintervju	Tidsdagbok
Urval	6000	3 458	Ca 3600 individer ³⁰
Svarsfrekvens	61% 2002	71% (2002)	60%
Ålder	15–85 år	9–79 år	20–64 år
Institut	SOM-institutet	NORDICOM	SCB
Period	1986–2002	1979–2002	1991 och 2000

	ULF-undersökningarna	Omnibuss	Kulturbarometern
Intervjumetod:	Hembesök	Telefonintervju	Telefonintervju
Urval:	7 500	2 002	2 700
Svarsfrekvens:	77 %	62 %	71%
Ålder:	16–84 år ³¹	16–74 år	9–79 år
Institut:	SCB	SCB	SCB ⁵
Period:	1976–1999	2002	2000 och 2002

	Barn-LNU	Barnbarometern	Biblioteksstatistik
Metod	Hembesök	Telefonintervju	Enkät
Urval	1 304	2 148	Totalundersökning
Svarsfrekvens:	85 %	80 % (2001)	100 % (Visst partiellt bortfall)
Ålder	10–18 år	3–8 år	Ej relevant
Institut	SOFI ³²	MMS ³³	SCB ³⁴
Period	2000	1995–2001	1976–2001

³⁰ 7 000 dagböcker från ca 3600 individer

³¹ Mellan åren 1975–1979 16–74 år

³² Institutet för social forskning vid Stockholms Universitet, LNU står för Levnadsnivåundersökning.

³³ Mediamätning i Skandinavien AB.

³⁴ SCB producerar statistiken på uppdrag av Statens kulturråd

4.3.1 SCB:s Tidsanvändningsundersökningar 1990/91 och 2000/01

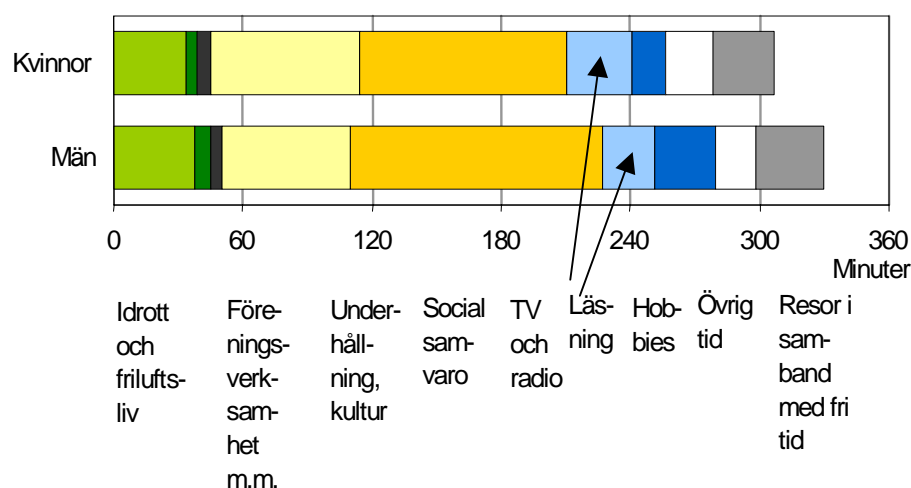
Den fria tiden, för personer mellan 20 och 64 år, består i princip av den tid och de aktiviteter som återstår efter förvärvsarbete, hemarbete, studier och personliga aktiviteter (personliga behov). Därmed blir den fria tiden en restkategori och själva begreppet inte helt adekvat. Till den helt dominerande delen består den fria tiden av aktiviteter som i dagligt språkbruk betecknas som fritidsaktiviteter, nämligen idrotts- och friluftsliv, föreningsverksamheter, underhållning och kultur, social samvaro, att läsa och se på TV samt utövande av hobbies av olika slag.

Läsandet har minskat under 1990-talet

Det verkar ha skett vissa förändringar för några fritidsaktiviteter under 1990-talet. Idrott och friluftsliv har ökat något för både kvinnor och män. Social samvaro och läsning har minskat. Läsningen har minskat med en tredjedel för män, från 34 till 24 minuter, och en fjärdedel för kvinnor, från 36 till 28 minuter per dygn.

Diagram 4.6

Fritidsaktiviteter per dygn i åldern 20–64 år 2000/01 (minuter). Stapel (ljusblå)nummer fyra från höger avser läsning. Uppgifterna avser en 12-månadersperiod.

Källa: SCB: Tidsanvändningsundersökningen

I diagram 4.6 avses läsning som uppgiven huvudaktivitet i tidsdagböckerna. Läsning omfattar såväl läsning av dags- och veckotidningar och tidskrifter som läsning av böcker. Läsning av facklitteratur ingår i aktivitetskategorin studier. Läsning kan också förekomma som biaktivitet i samband med andra aktiviteter, till exempel resor. Även då man studerar resultaten av läsande i samband med resor visar dessa på en tydlig minskning under senaste 10-årsperioden.

Tabell 4.6 *Genomsnittlig tid för läsning och andel som läser som huvud- respektive biaktivitet år 2000/01 samt förändring sedan 1990/91 efter kön. Befolkningen 20–64 år. Alla dagar, september–maj*

	Genomsnitt				Andel utövare			
	Kvinnor		Män		Kvinnor		Män	
	Tim. min.	Diff. min.	Tim. min.	Diff. min.	Pro-cent	Diff.	Pro-cent	Diff.
Dagstidningar	0:08	-5*	0:08	-8*	26	-17*	25	-20*
Veckotidningar	0:01	-2*	0:01	0	4	-5*	3	-1
Böcker	0:11	-4*	0:07	-2	20	-8*	10	-6*
Annat, även okänt	0:09	2	0:08	0	23	6*	19	1
Läsning som huvudaktivitet, totalt	0:28	-8*	0:24	-10*	56	-15*	45	-19*
Läsning som biaktivitet	0:13	1	0:12	-1	43	5	35	-1
Läsning som bi- eller huvudaktivitet, totalt	0:41	-5*	0:36	-10*	73	-10*	63	-14*

* Betyder signifikant förändring på 95-procentsnivån

Källa: SCB: Tidsanvändningsundersökningen

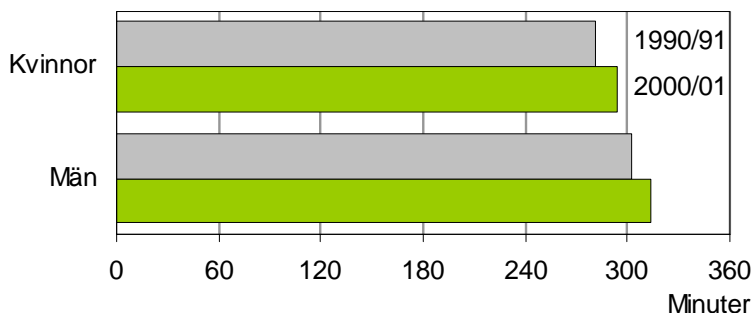
Mätningen av tid för läsning avser läsning som en fritidsaktivitet. Tid för läsning inom ramen för förvärvsarbete kan inte beräknas utifrån insamlade data. Orsaken är att det inte finns information om vilka olika aktiviteter som utförts under betald arbetstid. Det finns ingen markant skillnad mellan veckodagar och helgdagar när det gäller tiden som används till läsning.

Den fria tiden har ökat under 1990-talet

Den fria tiden förefaller ha ökat något sedan 1990/91. Ökningen är cirka en kvart om dagen i genomsnitt både för kvinnor och män. För befolkningen i yrkesverksam ålder uppgick den fria tiden år 2000/01 till mellan fem och fem och en halv timme per dag, något mer för män än för kvinnor. Se *diagram 4.7*

Diagram 4.7

Fri tid för personer i åldern 20–64 år 1990/91 och 2000/01 (minuter). Uppgifterna avser en 9-månadersperiod

Källa: SCB, Tidsanvändningsundersökningen.

Kvinnornas fria tid är betydligt mer fragmenterad än männens

Ett resultat från undersökningen år 1990/91 var att kvinnors fria tid är betydligt mer uppdelad och fragmenterad än mäns. En tolkning är att en större del av kvinnors fria tid har karaktär av pauser i andra verksamheter, särskilt hemarbete. En paus i hemarbete, kanske en stunds tidningsläsning i väntan på att potatisen kokat klart, kommer – vilket må vara rätt eller fel – att klassificeras som en fritidsaktivitet. Framför allt en del av kvinnors fria tid borde närmast kunna betraktas som en del av hemarbetet, analogt med att pauser i förvärvsarbete räknas in i arbetstiden. Skillnaden mellan kvinnors och mäns fria tid skulle därmed öka något på så sätt att kvinnors fria tid minskar.³⁵

4.3.2 SCB:s undersökningar om levnadsförhållanden (ULF)

Under årens lopp har frågats om såväl bokläsande som läsande av tidskrifter och veckotidningar. Vad som är tidskrifter respektive veckotidningar definieras inte i undersökningen. På inrådan av Statens kulturråd utökades frågebatteriet 1999 med en fråga om läsning av skönlitteratur, detta för att kunna urskilja den rena nöjesläsningen från läsning av annan slags litteratur såsom faktaböcker, uppslagsböcker, instruktionsböcker och liknande. SCB har därefter på uppdrag av Statens kulturråd sammanställt en rapport: *Den kulturella välfärden. Svenska folkets kulturvanor 1976–1999*. Resultaten nedan utgör korta referat ur denna rapport.

Bokläsandets trender sedan 1980-talet

Bokläsandet har ökat bland kvinnor och minskat bland män sedan början av 1980-talet. Gapet mellan könen har därmed blivit större.

Tidsskriftsläsandet har ökat något bland män och kraftigt bland kvinnor. Veckotidningsläsandet har minskat i synnerhet bland män. Biblioteksbesökandet har ökat kraftigt bland både män och kvinnor under 1990-talet, men mest bland kvinnor.

³⁵ Rydenstam, K., Wadeskog, A., Vardagens organisation, Kap 5 i Valfärd och ojämlikhet i 20-årsperspektiv 1975–1995. SCB, Rapport 91 i serien Levnadsförhållanden.

Tabell 4.7 Kulturella aktiviteter minst någon gång per år. Nuläge 1998–99 i procent. Trend 1982–99 i procentenheter där + anger ökning och - minskning. Personer 16–84 år

	Nuläge	Trend
Teater	40,3	+9,4 *
Konsert	45,8	+14,8 *
Konstmuseum/konstutställning	37,4	+7,5 *
Annat museum än konstmuseum	42,2	-1,5
Bibliotek	58,9	+10,4 *
Studiecirklar eller kurser	22,8	-7,5 *
Bio	57,5	+11,5 *
Gudstjänst eller väckelsemöte	36,9	-5,3 *
Föreläsningar eller föredrag **	24,2	.
Idrottsevenemang **	48,5	+7,2
Restaurang, pub eller kafé (nöje)	86,8	+24,3 *
Bokläsning	79,5	-1,1
Skönlitteratur **	68,1	.
Tidskriftsläsning	76,0	+7,4 *
Veckotidningsläsning	73,2	-5,6 *
Spela musikinstrument	15,1	-2,4 *
Sjunga i kör eller annan grupp	5,9	+0,5
Måla, rita, teckna, arbeta m. lera	16,9	-1,2
Folkdans, balett/jazzbalett **, ***	3,8	-5,0 *
Fotografera eller filma **	48,9	-6,8
Dagbok, dikter, artiklar, brev m.m.	36,3	+1,9
Diskotek eller annan danslokal **, ***	41,0	-4,6
Dansrestaurang eller liknande **, ***	28,6	.
Sy, sticka, väva eller liknande	30,8	-14,0 *
Trä- eller metallslöjda	14,6	+0,8
Utöva någon hobby **	35,4	+16,4
Dator i hemmet	64,9	+44,2 *

* Förändringen är signifikant på 5 %-nivån. ** Avser 1999. *** Personer 16–74 år.

Källa: Statens Kulturråd: Den kulturella välfärden

Utöver förändringar i läsandet visar tabellen att användning av datorer i hemmet ökat kraftigt liksom restaurangbesök, konsertbesök och biobesök. Sy, väva, sticka, deltagande i studiecirklar och kurser har blivit mindre populärt.

Biblioteksbesöken ökar

Biblioteksbesökandet har ökat med 13 procent för kvinnor och 8 för män. 54 procent av männen och 64 procent av kvinnorna besöker numera ett bibliotek någon gång. Den kraftigaste ökningen har skett bland personer 65 år och äldre. Men besökandet har även ökat markant för ej facklärd arbetare. Det är dock långt kvar innan man kan tala om någon åldersutjämning eller socioekonomisk utjämning.

Läsvanorna har ändrat karaktär under de senaste 20 åren. Läsning av veckotidningar har minskat medan läsning av tidskrifter har blivit vanligare i synnerhet bland kvinnor. Andelen bokläsare har legat tämligen konstant runt 80 procent av befolkningen. Vid en jämförelse mellan könen kan konstateras att bokläsandet minskat bland män med 5 procent till att år 1999 omfatta 73 procent. För kvinnors del kan man i stället se en ökning med 3 procent till 86 procent som läser en bok

någon gång under året. Även mellan de olika åldersgrupperna går utvecklingen isär. Bland de yngre har bokläsningen minskat med ungefär 5 procentenheter medan den i stället ökat i motsvarande grad bland de äldre. Bokläsningen har minskat något både bland arbetare och tjänstemän.

Läsning av veckotidningar har minskat

Läsningen av veckotidningar har minskat med 8 procent för män och 4 för kvinnor. En nedgång syns i alla åldersgrupper och den är något större bland arbetare än bland tjänstemän. Nedgången är också något större bland lågutbildade.

Kraftig ökning av läsning av tidskrifter

För tidskrifter konstateras en kraftig uppgång, i synnerhet bland kvinnor där uppgången varit 10 procent sedan i början av 1980-talet. Kvinnornas andel på nuvarande 70 procent närmar sig männens som är 82 procent. För 16–19-åringar märks en förhållandevis kraftig uppgång med 15 procent. Däremot syns ingen förändring vare sig mellan olika utbildningsgrupper eller socioekonomiska grupper. Undantag är företagare som ökat sin tidskriftsläsning med 12 procent och facklärdade arbetare vars uppgång varit 7 procent.

4.3.3 Ur Levnadsnivåundersökningen 2000 för barn

Levnadsnivåundersökningen 2000 (LNU2000) för barn har genomförts av Institutet för social forskning (SOFI). LNU2000 intervjuar en promille av den vuxna befolkningen. För att kunna undersöka barns levnadsnivå intervjuas de barn som ingår i intervjupersonens hushåll. Syftet med undersökningen är att studera barns och ungdomars levnadsförhållanden.

Drygt fyra av tio ungdomar läser ofta böcker

Drygt fyra av tio ungdomar mellan 10 och 18 år läser böcker varje dag eller flera dagar i veckan. Nästan en lika stor andel (39 procent) uppger att de läser böcker mer sällan än en gång i veckan, eller aldrig. Det är även skillnader mellan åldrar. De yngre barnen läser mer än de äldre. Bland 10–12-åringar läser 58 procent böcker varje dag eller flera dagar i veckan, medan motsvarande siffra för 13–15-åringar är 39 procent och för 16–18-åringar 30 procent.

Mer än hälften av äldre ungdomar läser sällan eller aldrig en bok

Bland 16–18-åringarna är det över hälften (55 procent) som läser böcker sällan eller aldrig. Motsvarande siffra för 13–15-åringarna är 44 procent och för 10–12-åringarna 25 procent.

Inga skillnader eller små skillnader mellan samhällsgrupper

Det finns inga klara skillnader mellan familjetyper. Det finns vissa, men inte särskilt stora, skillnader mellan barn från olika samhällsklasser. Barn till medel/lägre tjänstemän, företagare och arbetare läser böcker något mer sällan än barn till referenskategori högre tjänstemän. Medan 50 procent av barnen till högre tjänstemän läser varje dag eller flera dagar i veckan är motsvarande siffra 43 procent för barn till medel/lägre tjänstemän och företagare, och 40 procent för barn till arbetare. 14 procent av arbetarbarnen uppger att de aldrig läser, medan detta endast gäller för 6 procent av barn till högre tjänstemän.

Det finns inga nämnvärda skillnader mellan barn med svensk- eller utrikesfödda föräldrar.

Barn träffar vänner och kompisar ofta

44 procent av ungdomarna uppger att de läser varje dag eller flera dagar i veckan. Beträffande övriga fritidsaktiviteter ser vi att barn och unga ofta träffar vänner (51 procent uppger att de har kompisar hemma varje dag eller flera dagar i veckan, 60 procent att de är hemma hos kompisar, och 72 procent att de träffar kompisar på annat ställe än hemma hos någon). Drygt hälften (55 procent) uppger att de följer med i nyheterna varje dag eller flera dagar i veckan. Andelen är större hos de äldre – bland 16–18-åringarna är det ungefär tre av fyra som följer med i nyheterna så ofta.

Hälften av ungdomarna spelar ofta data- eller TV-spel

Hälften av ungdomarna spelar data- eller TV-spel varje dag eller flera dagar i veckan. Medan 30 procent av flickorna uppger att de gör detta är motsvarande siffra för pojkarna 71 procent. Knappt fyra av tio ungdomar uppger att de är på Internet varje dag eller flera dagar i veckan, det vill säga en något mindre andel än som läser böcker. Det är vanligare bland äldre barn att vara ute på Internet.

Hälften av ungdomarna uppger att de idrottar varje dag eller flera dagar i veckan

Ungefär hälften av ungdomarna uppger att de idrottar varje dag eller flera dagar i veckan. En dryg fjärdedel idrottar aldrig. 7 procent deltar i aktivitet som inte har med idrott att göra varje dag eller flera dagar i veckan, och drygt var femte (22 procent) gör det en gång i veckan eller oftare. 42 procent av ungdomarna sysslar med eget intresse varje dag eller flera dagar i veckan, det vill säga det är nästan lika vanligt som att läsa böcker.

Knappt hälften (48 procent) uppger att de gör precis vad de vill en stund varje dag eller flera gånger i veckan.

Tabell 4.8 Läsna böcker (viktade, avrundade procent)

	Varje dag	Flera dagar i veckan	En dag i veckan	Mer sällan	Aldrig	Summa
Alla	18	26	17	28	11	100
<i>Kön</i>						
Pojkar (ref.)	13	22	19	31	15	100
Flickor	22***	30***	16	25*	7***	100
<i>Ålder</i>						
10–12 (ref.)	28	30	18	19	6	101
13–15	12***	27	18	31***	13***	100
16–18	10***	20**	16	38***	17***	101
<i>Familjetyp</i>						
Båda föräldrarna (ref.)	18	27	17	28	10	100
En förälder	16	23	17	30	14	100
Ombildad familj	18	24	18	25	16	101
<i>Samhällsklass</i>						
Högre tjänsteman (ref.)	23	27	19	24	6	99
Tjänsteman, medel/lägre	17*	26	18	28	12*	101
Företagare	13**	30	17	31	11	102
Arbetare	17	23	16	30	14**	100
<i>Föräldrars födelseland</i>						
Sverige (ref.)	18	26	16	28	12	100
Annat land	15	24	26**	26	11	102

*** statistiskt signifikant på 1%-nivån; **dito på 5%-nivån; *dito på 10%-nivån

Källa: SOFI: Barn-LNU 2000 (Barns och ungdomars välfärd, SOU 2001:55)

Det finns en skillnad mellan könen, nämligen att flickor läser mer än pojkar. Könskillnaden beror i stor utsträckning på att det är de yngsta flickorna (10–12 år), som läser mer än pojkarna i samma ålder.

Tabell 4.9 Barns läsvanor (procent)

	Varje dag	Flera dagar i veckan	En dag i veckan	Mer sällan	Aldrig	Summa
Pojkar 10–12 år (ref.)	21	24	21	25	8	99
Pojkar 13–15 år	9***	23	19	31	18**	100
Pojkar 16–18 år	7***	18	14	40***	21***	100
Flickor 10–12 år (ref.)	35	35	14	12	4	100
Flickor 13–15 år	16***	31	17	30***	7	101
Flickor 16–18 år	13***	22**	17	35***	12**	99

*** statistiskt signifikant på 1%-nivån; **dito på 5%-nivån; *dito på 10%-nivån

Källa: SOFI: Barn-LNU 2000 (Barns och ungdomars välfärd, SOU 2001:55)

Samtliga resultat är hämtade från frågan: ”Under en vanlig vecka, alltså måndag till söndag, hur många dagar brukar du göra något av följande på fritiden?” och de 11 delfrågor som tillhör detta block. För exakta formuleringar, se frågorna 7–17 i formuläret (finns nedladdningsbart från <http://www.sofi.su.se/LNU2000>).

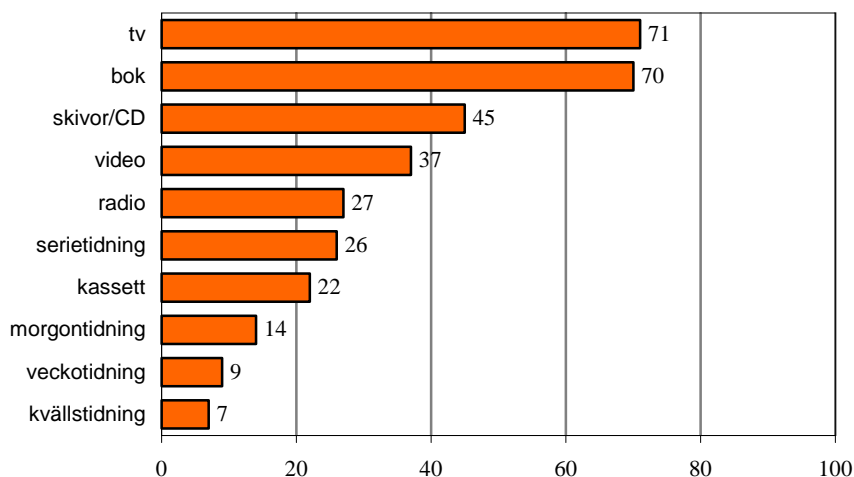
Variablerna kön, ålder, familjetyp, samhällsklass och föräldrars födelseland är de som genomgående används som bakgrundsvariabler i *Barns och ungdomars välfärd* (SOU 2001:55) av Jan O. Jonsson och Viveca Östberg med medarbetare. (För operationaliseringar av samt en diskussion kring dessa bakgrundsvariabler, se s. 59ff (volymen finns nedladdningsbar i pdf-format på <http://www.sofi.se/se/LNU2000/barnlnu.htm>).

4.3.4 Barnbarometern

Undersökningen *Barnbarometern* genomförs årligen av Mediamätning i Skandinavien AB (MMS). Föräldrar till barn i åldrarna 3–8 år tillfrågas om barnens massmedie- och kulturvanor. Resultaten här omfattar perioden februari år 2000 till maj 2001 med uppehåll för sommarmånaderna. Med hänsyn till den undersökta gruppens ringa ålder intervjuas barnens föräldrar eller vårdnadshavare. Uppgifterna om medieanvändning och konsumtionstid baseras på frågor där föräldrarna får ge en uppskattning av om och hur länge barnet lyssnat, tittat och läst eller blivit läst för. Varje fråga i undersökningen har ställts till cirka 300 barns föräldrar.

Diagram 4.8

Andel 3–8 åringar som använder olika massmedier en genomsnittlig dag 2000/01. Procent

Källa: Mediamätning i Skandinavien AB (MMS), *Barnbarometern*

Barn ägnar mer tid åt massmedia än tidigare

Den sammanlagda tid som småbarn ägnar åt olika massmedier är den högsta som uppmätts vid de olika mättillfällena. Medierna upptar drygt 3 timmar per dag av småbarnens tid. *Läsandet och lyssnandet* ligger på ungefär samma nivå som under senare 90-talet medan *tittandet* har ökat. Andelen *läsare* bland barn och tiden för *läsande* har slutat minska.

Tabell 4.10 Hur 3–8 åringar fördelar sin tid (minuter)

	95/96*	98/99*	00/01*
Tittande	109**	109**	124**
Lyssnande	38	30	33
Läsande	27	23	26
Totalt	174	162	183

* I minuter

** TV- och videotittande mätt med People meter

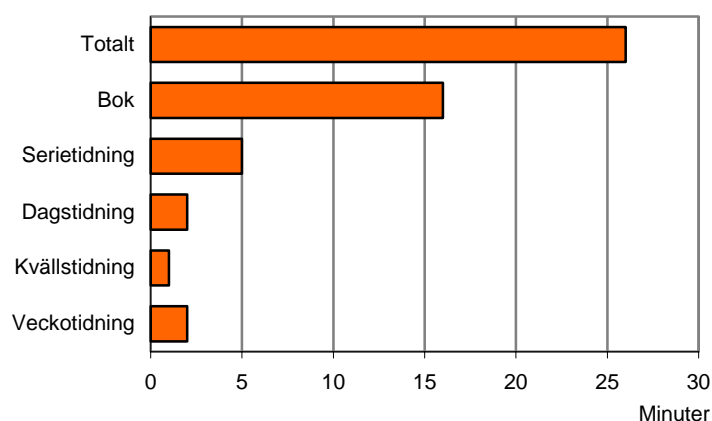
Källa: Mediamätning i Skandinavien AB (MMS), Barnbarometern

Barn läser 26 minuter per dag

26 minuter per dag av den totala medieanvändningen använder barn 3–8 år åt läsning. Läsningen är uppdelad på böcker, serietidningar, dagstidningar, kvällstidningar och veckotidningar. Se diagram 4.4. Barn ägnar under år 2000/2001 tid åt böcker och serietidningar i ungefär samma utsträckning som vid tidigare mätningar under andra hälften av 90-talet. Morgontidningar läses av barn ungefär som tidigare och förändringen av kvälls- och veckotidningsläsningen är marginell jämfört med föregående mätningar. Datorer är av allt större betydelse även i småbarns vardag. 87 procent av 3–8 åringarna har tillgång till dator i hemmet och 79 procent har Internetanslutning.

Diagram 4.9

3–8 åringars läsvanor 2000/01 (antal minuter per dag)

Källa: Mediamätning i Skandinavien AB (MMS), Barnbarometern

De flesta yngre har den senaste veckan läst eller tittat i någon bok

Sett i tidsperspektivet *senaste veckan* har 92 procent av barnen läst eller tittat i någon bok. Föräldrarnas utbildningsnivå har stor betydelse för barnens kontakt med böcker. Det antal barn som läser (läses för) en bok en *genomsnittlig dag* har ökat bland 3–4-åringar samt bland pojkar, medan tiden för läsning över alla grupper i stort sett är oförändrad sedan mitten av 90-talet.

En fjärdedel av alla yngre läser eller tittar i någon serietidning varje dag

Ungefär en fjärdedel av alla 3–8-åringar läser (läses för) eller tittar i någon serietidning *en genomsnittlig dag*. Under en *vecka* tittar/läser 59 procent av barnen i någon serietidning. Läsning av serietidningar är relaterad till ålder 5–8-åringar läser serietidningar mer än 3–4-åringar. Serietidningsläsning bland 3–8-åringar har

minskat avsevärt sedan början av 90-talet. Minskningen har dock avtagit i den senaste mätningen.

14 procent av 3–8 åringar läser eller tittar i någon dagstidning

Tidigare verkade intresset för dagstidningar vakna först under skolåren men någon sådan tendens märks inte längre. 14 procent av 3–8 åringar läser/tittar i någon morgontidning *en genomsnittlig dag*. 38 procent av 3–8 åringar har läst/tittat i någon morgontidning under *senaste veckan*. Barn till högutbildade och flickor generellt kommer i högre utsträckning i kontakt med dagstidningar än andra 3–8-åringar. Dagstidningsläsning bland barn kan ha samband med föräldrarnas läsvanor.

Få småbarn läser eller tittar i en kvällstidning

De dagliga kvällstidningsläsarna bland småbarn är ganska få, även om de tycks ha ökat något. Den tid som ägnas åt läsning av kvällstidningar är försumbar. Under en *vecka* har 18 procent av barnen kontakt med kvällstidningar. Barnens läsning speglar troligen de vuxnas. Kvällstidningsläsningen bland småbarnen har inte visat några större variationer under 90-talet.

En liten andel 3–8 åringar läser eller tittar i veckotidningar

En liten andel 3–8 åringar läser eller tittar i veckotidningar. Flickor och pojkar är ungefär lika intresserade, den dagliga lästiden är kort. Den *senaste veckan* har 27 procent av barnen läst någon veckotidning. Andelen barn som läser veckotidningar har ökat något.

Barns biblioteksvanor

Barn besöker ofta bibliotek. 91 procent av 3–8-åringar har besökt något bibliotek det senaste året .

4.3.5 De kommunala folkbiblioteken

Sett ur ett 20-årsperspektiv, har besöken på biblioteken ökat kraftigt bland både kvinnor och män och accentueras ytterligare. Ökningen har varit kraftigare för kvinnorna än för männen. Utlåningen av böcker har dock minskat under de senaste åren. Minskningen kan hänföras till såväl skön-, barn- som facklitteratur. Utlåningen av audio-visuella (AV-) medel som talböcker och kassettböcker har ökat. Biblioteken har under senare år fått en förstärkt funktion som kulturell mötesplats.

SCB gör på uppdrag åt Statens kulturråd årliga undersökningar om de kommunala folkbiblioteken. Uppgifterna i nedanstående avsnitt är hämtade från rapporterna *Folkbiblioteken 2000 och 2001*. Rapporterna utges av Statens kulturråd i serien *Kulturen i siffror*. Nedanstående tabell utgör en sammanfattning av kommunala folkbiblioteks verksamhet.

Tabell 4.11 Kommunala folkbiblioteks verksamhet 1998–2001

	1998 Totalt antal	1999 Totalt antal	2000 Totalt antal	2001 Totalt antal	Per invå- nare	% för- änd- ring ¹⁾
Mediebestånd	46 366 000	46 670 000	46 629 000	46 499 637	5,2	-0,3
Bokbestånd	43 832 000	44 102 000	44 012 000	43 817 614	4,9	-0,4
AV-mediebestånd	2 534 000	2 568 000	2 616 000	2 682 286	0,3	2,5
Tidnings- och tidskriftsbestånd						
årsprenumerationer	109 000	106 000	104 112	103 775		-0,3
Titlar, endast huvudbibliotekets	-	68 000	66 172	65 714		-0,7
Utlåning	80 901 000	79 413 000	79 896 000	78 377 808	8,8	-1,9
Böcker	72 100 000	70 259 000	70 140 000	68 050 994	7,6	-3,0
AV-medier	8 804 000	9 154 000	9 757 000	10 326 814	1,2	5,8
Öppethållandetim- mar en vintervecka	33 796	33 497	33 934	34 426		1,4
Huvudbibliotek	12 525	12 367	12 505	12 681		1,4
Filialer	19 141	19 203	19 516	19 882		1,9
Bibliotekspersonal						
Totalt antal						
helårsverken	5 186	4 891 ²⁾	4 918	4 921	0,6 ³⁾	0,1
därav bibliotekarier	2 382	2 304 ²⁾	2 357	2 411	0,3	2,3
Driftskostnader, löpande priser, tkr	2 896 147	2 883 153	2 917 560	3 063 160	334	5,0

1) Mellan år 2000 och 2001.

2) Från och med 1999 exklusive länsbibliotekspersonal.

3) Per 1 000 invånare.

Källa: Statens Kulturråd: *Folkbiblioteken 2000 och 2001*

Minskad utlåning av böcker mellan 2000 och 2001

Den totala utlåningen av böcker från kommunala folkbibliotek (*Statens kulturråd*) minskade under 2001 – från 70,1 miljoner lån 2000 till 68,1 miljoner lån 2001 det vill säga med nästan 3 procent. AV- medier i form av talböcker, kassettböcker, E-böcker³⁶ och specialböcker för dyslektiker³⁷ ökade från 3,8 miljoner lån till 3,9 miljoner lån.

Den minskade utlåningen av böcker kan hänföras till samtliga kategorier. Utlåningen av såväl skön-, fack- och barnlitteratur minskade. Barn-boksutlåningen minskade med 898 000 lån, facklitteraturen med 841 000 och skönlitteraturen med 350 000 lån. Sammantaget lånades 7,6 böcker per innevånare 2001 jämfört med 7,9 böcker år 2000.

Minskning av inköp av nya böcker

Inköpen av nya böcker som ökat sedan 1997, minskade något under 2001 då de kommunala folkbiblioteken köpte in drygt 2 miljoner nya böcker. Av de nya böckerna var 37 procent barnböcker. Nyförvärven utgjorde 4,7 procent av beståndet vilket motsvarar 4,9 böcker per innevånare vilket är en minskning med 0,4 procent jämfört med året innan.

Minskning av bokbeståndet

Bokbeståndet i de kommunala folkbiblioteken uppgick år 2001 till 43,8 miljoner böcker, vilket är en liten minskning sedan föregående år. Bokbeståndet per innevånare är större ju mindre kommunen är. I de befolkningmässigt minsta kommunerna fanns 6,8 böcker per innevånare mot 3,0 i de största. Detta förhållande beror på att en liten kommun, för att utbudet av *boktitlar* inte skall bli alltför begränsat, måste skaffa fler *bokvolym*er per invånare än en större kommun.

Barnböckerna utgjorde 31 procent av bokbeståndet och 3,5 procent utgjordes referenslitteratur (uppslagsböcker, facklitteratur med flera böcker som ej är avsedda för hemlån).

Minskad bokutlåning för fjärde året i rad

Bokutlåningen minskade 2001 för fjärde året i rad då 7,6 lån per innevånare beräknades. Minskningen faller såväl på barnbokslånen som på lånen av facklitteratur och skönlitteratur.

De flitigaste boklånarna återfinns precis som tidigare år i små och mellanstora kommuner där man lånade i genomsnitt 8 böcker per person. I de största kommunerna lånades endast 6 böcker per person.

Barnböcker är alltså den kategori av böcker som lånas mest. Av samtliga boklån utgjorde lån av barnböcker 42 procent vilket är en andel som hållit i sig under praktiskt taget hela 90-talet.

I genomsnitt lånades 2,5 volymer skönlitteratur, 2,7 volymer facklitteratur och 20,7 barnböcker per innevånare i respektive åldergrupp (0–12 år, 13 år och äldre)

Ökad utlåning av talböcker och kassettböcker

År 2001 fanns det nära en miljon talböcker³⁸ på de kommunala biblioteken och 395 000 kassettböcker. Såväl talboksutlåningen som kassettboksutlåningen fortsatte att öka under 2001. Ca 2,2 miljoner lån av talböcker och 1,7 miljoner lån av kassettböcker registrerades under 2001. Angående specialböcker för dyslektiker³⁹

³⁶ Böcker som via biblioteken laddas ner från nätet.

³⁷ ”Bok och band”.

³⁸ Boksystem avsett för synskadade.

³⁹ ”Bok och band”.

noterades 162 000 lån år 2001 och 137 000 lån år 2000. Beståndet av dessa böcker var 70 000 år 2000 och 73 000 år 2001.

Bibliotekens prenumerationer på tidningar och tidskrifter (inkl gratisprenumerationer) sammantaget var år 2001 knappt 104 000, en liten minskning med 0,3 procent sedan föregående år. Uppdelat på tidningsprenumerationer och tidskriftsprenumerationer redovisas en ökning av antalet tidningsprenumerationer och en minskning av tidskriftsprenumerationerna.

5. Teknisk rapport

5.1 Prismätningar

Prismätningar har vissa särdrag bland statistiska undersökningar. Syftet med en prismätning är att fastställa den genomsnittliga prisutvecklingen för en grupp varor eller tjänster (ofta benämnda *produkter* med ett samlingsbegrepp) av konstant kvalitet. Häri ligger också den specifika svårigheten med prismätningar, eftersom produkterna på marknaden ständigt förändras till beskaffenhet och kvalitet. Det är nödvändigt att använda en metodik som ser till att kvalitetsförändringar avskiljs från de rena prisförändringar som skall uppmätas.

Bokprismätning är ett exempel på detta. För det första är boken en kvalitetsmässigt heterogen och snabbt föränderlig vara, vilket för den övervägande delen av bokmarknaden gör det svårt att hitta jämförbara varor vid två tidpunkter. Förutom omfånget i sidor eller dylikt, det grafiska utförandet (bildmängd, papperskvalitet m.m.) har vi det förhållandet att en bok (titel) ofta är en färskvara som regelmässigt minskar i upplevt konsumentvärde och därmed i pris med tiden. Försäljningskanalerna är också diversifierade med till exempel traditionella bokhandlar med stort sortiment, varuhus, dagligvarubutiker, kiosker samt bokklubbar och nätbokhandel.

Den huvudansats som hittills⁴⁰ valts för böcker i de här undersökningarna är att bilda kvalitetsklasser, inom vilka den genomsnittliga bokkvaliteten kan antas vara approximativt lika. Inom dessa klasser beräknas genomsnittspriser som jämförs över tiden. Aggregering sker successivt till högre nivåer genom att tillämpa vikter som avspeglar respektive bokkategoris antal ingående titlar samt litteraturgenrens och försäljningskanalers andelar av totalmarknaden.

Tidskrifter förändras normalt inte lika mycket över tiden som böcker och svårigheterna blir därför mindre. Antalet nummer per abonnemang liksom utförande av ett enskilt tidskriftsnummer förändras dock ibland. För tidskrifter blir därför den grundläggande metodiken att följa priset på samma tidskrift över tid med avseende på abonnemang och lösnummer.

5.1.1 Böcker 2002–2004

I detta avsnitt beskrivs den metodik som tillämpas för prisjämförelserna mellan 2002 och 2004. Resultaten av jämförelser med denna metodik görs för första gången i denna rapport och avser då en jämförelse mellan april 2002 och april 2003.

Bokhandel

Prismätningar görs två gånger per år, i april och oktober.

Prismätningen i den egentliga bokhandeln omfattar vid varje mättillfälle ett nytt urval av 1 000 boktitlar utgivna av svenska bokförlag. För mätningarna under 2002 är det fråga om titlar utgivna under åren 2001–2002 och för mätningarna under 2003 titlar utgivna under 2002–2003. Den totala målpopulation av titlar som vi drar urval ur är cirka 6 000 vid vårmätningen och 8 500 vid höstmätningen. Cirka

⁴⁰ SCB överväger att från och med nästa rapport använda en så kallad hedonisk metod för att beakta kvalitetsförändringarna.

två tredjedelar av boktitlarna är dragna som ett slumpmässigt urval ur BTJ SEELIG AB:s titelregister. Eftersom många av de boktitlar som ges ut säljs i mycket små upplagor så har den resterande tredjedelen valts ur Svensk Bokhandels listor över bestsellers samt ur Akademibokhandelns mest aktuella bokkataloger. I det senare fallet har samtliga titlar medtagits som är utgivna av svenska förlag under den aktuella tidsperioden (de två senaste kalenderåren). SCB har ambitionen att så många titlar som möjligt skall finnas tillgängliga för prisobservation i butik.

Urvalet av titlar är upplagt som ett stratifierat urval med lika sannolikhet och förutbestämda urvalsstorlekar i tre dimensioner:

Efter litteraturtyp: 1) allmän skönlitteratur; 2) lyrik, dramatik med mera; 3) serier och skämtteckningar; 4) facklitteratur; 5) skönlitteratur för barn; 6) facklitteratur för barn.

Efter bandtyp: 1) kartonnage; 2) häftat; 3) inbundet; 4) pocket; 5) hörbok.

Efter utgivningsår: 1) innevarande år; 2) föregående år. Utgivningsperioden har utsträckts till och med april i vårmätningen samt till och med oktober i höstmätningen.

I varje stratum har ett slumpmässigt urval kombinerats med en komplettering av mer populära titlar enligt ovan så att ett förutbestämt antal titlar erhållits.

Boktitlarna prismäts i ett urval av 50 sortimentsbokhandlar plus en pocketboksbutik, valda ur SCB:s företagsregister med sannolikhet proportionell mot butikens storlek inom den ”kedja”⁴¹ som butiken tillhör.

Sortimentsbokhandlar kännetecknas av att det är möjligt att utföra beställningar av boktitlar som inte för ögonblicket finns i butikshyllorna. Uppgiften om huruvida en bokhandel är sortimentsbokhandel eller ej har inhämtats från BTJ SEELIG AB och lagts in som extra villkor i ett sekvensiellt⁴² urvalsförfarande.

Endast en del av boktitlarna undersöks i varje bokhandel enligt ett visst mönster. Bland sortimentsbokhandlarna undersöks mellan 100 och 450 titlar beroende på butikens storlek, men i genomsnitt 150 titlar. Priser för varje titel söks i cirka 5 butiker (de slumpmässigt valda titlarna) eller cirka 15 butiker (bestsellers samt katalogtitlar).

Beräkningsgång. Gången är i stora drag den att vi först beräknar ett medelpris per titel över de bokhandlar där priset observeras. Därefter beräknas ett medelpris över *kvalitetsklasser*, varefter dessa aggregeras till de tre litteraturgenrerna skön-, barn-, respektive facklitteratur som till slut sammanvägs efter deras andelar av totalmarknaden.

⁴¹ Fyra företagsgrupperingar kan urskiljas på den svenska bokmarknaden. De som står utanför dessa har i urvalsteknisk bemärkelse fått utgöra en särskild ”kedja”.

⁴² I ett sekvensiellt urval listas bokhandlarna i slumpmässig ordning men med olika sannolikheter beroende på bokhandelns storlek, räknat i antal anställda. De första butikerna på listan som uppfyller inklusionsvillkoren tas med i urvalet. För att ge alla kedjorna en rimlig representation, har mindre kedjor i någon mån överrepresenterats i förhållande till sin omsättning.

Nedan redogörs i större detalj för beräkningen av prisutvecklingen mellan april 2002 och april 2003 på grundval av mätningen i de 51 sortimentsbutikerna.

Vi inför först följande beteckningar.

p_{ij}^2 är priset för boktitel i i butik j under år 2002.

p_{ij}^3 är priset för boktitel i i butik j under år 2003.

Det första beräkningssteget är nu att bilda medelpriser inom en viss bokhandelskedja. Vi beräknar härvid

$$\bar{p}_{jk}^2 = \frac{1}{m_{jk}^2} \sum_{i \in k} p_{ij}^2 \text{ och } \bar{p}_{jk}^3 = \frac{1}{m_{jk}^3} \sum_{i \in k} p_{ij}^3, \quad (1)$$

där m_{jk}^2 och m_{jk}^3 är antalet butiker inom kedjan i vilken den aktuella titeln mätts under år 2002 resp. 2003.

Därefter beräknas ett medelpris över alla kedjor inom vilka den aktuella titeln prismäts. I detta steg använder vi uppgifter om bokomsättningen under 2002, betecknade v_k , i de olika kedjorna och erhåller:

$$\bar{p}_j^2 = \sum_k v_k \bar{p}_{jk}^2 / \sum_k v_k \text{ samt } \bar{p}_j^3 = \sum_k v_k \bar{p}_{jk}^3 / \sum_k v_k \quad (2)$$

där summeringen är över de kedjor där prismätning skett för den aktuella titeln.

I det tredje beräkningssteget beräknas medelpriser över titlar inom samma kvalitetsklass (se informationsruta nedan). En sådan kvalitetsklass betecknar vi med g . Beräkningen görs enligt

$$\bar{p}_g^2 = \frac{1}{n_g^2} \sum_{j \in g} p_j^2 \text{ samt } \bar{p}_g^3 = \frac{1}{n_g^3} \sum_{j \in g} p_j^3, \quad (3)$$

där n_g är antalet titlar inom kvalitetsklassen respektive år.

I det fjärde beräkningssteget sammanvägs medelpriserna inom kvalitetsklasser inom samma genre (skön-, barn- resp- facklitteratur) med hjälp av följande indexformel⁴³:

$$I_G = \frac{\sum_{g \in G} \sqrt{n_g^3 n_g^2 \bar{p}_g^3}}{\sum_{g \in G} \sqrt{n_g^3 n_g^2 \bar{p}_g^2}} \quad (4)$$

⁴³ Formeln approximerar en så kallad Walshs indexformel under antagandet att varje titel inom en jämförbar bokkategori säljs i samma volym. Walshformeln tillhör familjen av så kallade superlativa indexformler som bland annat karakteriseras av att de behandlar de bägge tidsperioderna som skall jämföras på ett symmetriskt sätt.

Till sist aggregerar vi de tre genreindexen till ett totalindex. I detta steg använder vi oss av Svenska Förläggareföreningens branschstatistik (senast tillgängliga version) avseende försäljningsvärden inom respektive huvudkategori⁴⁴:

$$I^t = \sum_G v_G I_G^t / \sum_G v_G \quad (5)$$

Faktaruta 1: Kvalitetsklassning, butikspriser

De 1000 utvalda titlarna har klassificerats efter ett antal kriterier för att uppnå mer jämförbara bokkategorier. Vid klassificeringen har använts dels information som finns tillgänglig i BTJ SEELIG AB:s titelregister, dels information som inhämtats genom särskild kodning av personal vid Kungliga Biblioteket (KB). Följande variabler, utöver genre, har använts för klassificeringen:

- Bandtyp. I BTJ SEELIG:s register är en titel kodad som inbunden, kartonnage, häftad, pocket eller hörbok (kassett eller CD). Några andra, udda, bandtyper har uteslutits.
- Skyddsomslag. Inbundna böcker har underindelats efter huruvida de har skyddsomslag.
- Vikt i gram. Denna uppgift finns i BTJ SEELIG:s register men har också uppmätts av KB då registeruppgifterna inte är fullständiga. Ett medelvärde av de bägge uppgifterna har använts om båda funnits för en viss titel. Följande viktklasser har tillämpats: i) minst 1000 gram, ii) 500–999 gram, iii) 300–499 gram, iv) 150–299 gram och v) mindre än 150 gram.
- Trade/professional. Fackböcker har underindelats efter huruvida de bedömts ha en professionell (för arbete eller studier) eller mer nöjesinriktad användning (trade).

Variablerna har utvalts efter en statistisk regressionsanalys som gett till resultat att dessa variabler är de som överlag har störst inflytande på priset.

Nätbokhandel

För samma 1 000 titlar som prismäts i sortimentsbokhandeln redovisas prisutvecklingen för tre nätbokhandlar såväl i vår- som höstmätningen⁴⁵. Denna prismätning genomförs av Pricerunner AB för SCB:s räkning genom prisinsamling direkt från Internet. Sammanlagt har cirka 2 500 prisobservationer använts vid varje tillfälle. Detta förfarande upprepas vid varje mättillfälle under 2002–2004.

Beräkningen för de tre ingående nätbokhandlarna följer samma mönster som de för sortimentsbutiker, beskrivna ovan. Kvalitetsklassningen enligt *faktaruta 1* har alltså tillämpats även här. Den enda skillnaden är att de två beräkningsstegen enligt (1) och (2) ovan ersätts med ett enda, där ett medelpris beräknas över de tre

⁴⁴ Eftersom Svenska Förläggareföreningens uppgifter inte är heltäckande avser SCB att utreda om bättre omsättningsuppgifter kan tas fram. I så fall kan de uppgifter som redovisas i denna rapport komma att revideras.

⁴⁵ Priser har totalt insamlats från sex web-platser. Av de insamlade priserna har endast de tre webplatser som representerat nätbutiker med avsevärd omsättning medtagits i prisjämförelserna.

nätbokhandlarna direkt med ledning av dessas omsättning. Om vi betecknar omsättningen med v_k sker beräkningen som:

$$\bar{p}_j^2 = \frac{\sum_k v_k p_{jk}^2}{\sum_k v_k} \text{ samt } \bar{p}_j^3 = \frac{\sum_k v_k p_{jk}^3}{\sum_k v_k}, \quad (6)$$

där p_{jk}^2 och p_{jk}^3 är priset för titel j i webbutik k år 2002 resp. 2003. Priserna inkluderar den genomsnittliga expeditionsavgiften för leveransen, beräknad som för bokklubbarna nedan (avsnitt 5.1.1, formel (7)).

Varuhus

Uppgifter om aktuellt boksortiment har inför varje mättillfälle inhämtats från tre stora varuhuskedjor som har ett större boksortiment. Dessa kedjor tillämpar var för sig enhetliga priser över hela landet, varför endast ett varuhus av varje slag undersökts. Från sortimenten har vid varje mättillfälle ett slumpmässigt urval av c:a 300 titlar per kedja dragits för prismätning. Av dessa har i sin tur c:a 200 återfunnits i butiken och ett pris kunnat uppmätas. Genom att titelns ISBN-nummer har inhämtats medelst matchning mot BTJ SEELIG AB:s register har en kvalitetsklassning av titlarna kunnat göras, i stort sett enligt *faktaruta 1*. Beräkningen följer därför samma mönster som den för bokhandlar med den skillnaden att såväl beräkningssteg (1) som (2) bortfaller.

Dagligvarubutik/kiosk

Pocketböcker säljs, utöver i reguljär bokhandel, även i försäljningskanaler med mer allmänt varuinnehåll. Två sådana kanaler har prismätts inom ramen för projektet. För dessa försäljningsställen har samtliga svenska pocketböcker som saluförts vid besökstillfället listats och deras pris samt sidantal noterats.

Prisutvecklingen har beräknats med kvalitetsklasser indelade efter sidantal (0–199, 200–499 samt 500– sidor). Prisförändringar har beräknats för varje sådan kvalitetsklass som sedan sammanvägts efter antal titlar, som i formel (4) ovan. Till sist har de två försäljningskanalerna sammanvägts med ledning av uppgifter om respektive försäljningskanals bokomsättning.

Bokklubbar

Primärmaterialen för bokklubsberäkningen utgörs, för jämförelsen mellan 2002 och 2003, av medlemstidningar för de 13 största bokklubbarna i Sverige, en nettoökning med en klubb jämfört med föregående år. Bokklubbarna utkommer med 8–13 boktidningsnummer per år.

Prisjämförelserna inom en given bokklubb görs mellan medelpriserna inom en viss så kallad *kvalitetsklass*. En kvalitetsklass bestäms, enligt uppgifter i katalogerna, av bandtyp (till exempel inbundet, häftat, mjukband, pocket) samt av sidantal och illustrationsmängd enligt *vidstående informationsruta*.

Jämförelserna görs över hela år, det vill säga böcker tillhörande en viss kvalitetsklass beaktas över samtliga årets kataloger tillsammans.

Böckerna i varje bokklubb indelas i de tre huvudkategorierna skön-, barn- och facklitteratur. (Varje bokklubb har inte varje kategori.)

Klassning efter bandtyp tillämpas för samtliga bokklubbar. Bandtyper, som inte förekommer i tillräckligt antal för att möjliggöra jämförelser mellan åren, utesluts ur beräkningen. Övriga indelningar presenteras i stora drag nedan (vissa avvikelser kan förekomma).

Faktaruta 2: Kvalitetsklassning, bokklubbspriser

Skönlitteratur:

• Inga illustrationer	–300 sidor
• Inga illustrationer	301–500 sidor
• Inga illustrationer	501–800 sidor
• ”Illustrerat i svart/vitt” alt. ”illustrerat” ⁴⁶	Ingen sidindelning
• ”Illustrerat i färg” alt. ”illustr. sv/v och färg”	Ingen sidindelning

Barnlitteratur

Sidantalindelningen är individuell för varje bokklubb.

Facklitteratur:

• Inga illustrationer	–200 sidor
• Inga illustrationer	201–400 sidor
• Inga illustrationer	401–800 sidor
• ”Illustrerat i svart/vitt” alt. ”illustrerat”	Ingen sidindelning
• ”Illustrerat i färg” alt. ”illustr. sv/v och färg”	Ingen sidindelning

För vissa bokklubbar sidantalindelas även den illustrerade facklitteraturen (i de flesta fall i två grupper: < 100 sidor och 101–800 sidor).

Så kallade bokpaket innehållande två böcker beaktas som en särskild kvalitetsklass i de fall paketen bedöms vara av lika kvalitet mellan åren. Annars utesluts de. Det lilla fåtal böcker som har mer än 800 sidor utesluts också.

Vid utarbetandet av detta system för kvalitetsklassning sker samråd fortlöpande med företrädare för bokklubbsbranschen.

Beräkning: Gången är i stora drag den att vi först beräknar medelpris inom bokklubb för titlar som tillhör en viss *kvalitetsklass*, med tillägg av den expeditionsavgift som belastar ett bokinköp. Därefter aggregeras medelpriserna till de tre litteraturgenrerna skön-, barn-, respektive facklitteratur. Sedan sammanvägs alla bokklubbars prisutveckling inom resp. genre med ledning av deras medlemsantal och genrens tyngd i bokklubben. Till slut sammanvägs genrerna efter deras andelar av totalmarknaden.

Vi beskriver nu beräkningsgången mellan två påföljande år i större detalj och inför följande beteckningar.

p_{jhg}^t är priset för boktitel j i kvalitetsklass g i bokklubb h under år t .

p_{jhg}^{t+1} är priset för boktitel j i kvalitetsklass g i bokklubb h under år $t+1$.

e_h^t resp. e_h^{t+1} är genomsnittlig expeditionsavgift per beställd titel i bokklubb h under år t resp. $t+1$. (Den definieras som expeditionsavgiften inom Sverige dividerat med genomsnittligt antal beställda böcker per tillfälle under 2002.)

⁴⁶ Illustrationstypen grundar sig på de citerade angivelserna i bokklubbskatalogerna.

Det första beräkningssteget är nu att bilda medelpriser per kvalitetsklass som relateras till varandra:

$$\bar{p}_{hg}^t = e_h^t + \frac{1}{n_{hg}^t} \sum_{j=1}^{n_{hg}^t} p_{jhg}^t \quad \text{och} \quad \bar{p}_{hg}^{t+1} = e_h^{t+1} + \frac{1}{n_{hg}^{t+1}} \sum_{j=1}^{n_{hg}^{t+1}} p_{jhg}^{t+1} \quad (7)$$

samt n_{hg}^t och n_{hg}^{t+1} är antalet titlar som ingår i respektive beräkningsgrupp.

I det andra beräkningssteget beräknas ett delindex för huvudkategori G (skön, barn respektive fack) inom bokklubb med hjälp av samma indexformel som för bokhandeln ovan.

$$I_{hG} = \frac{\sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^t n_{hg}^{t+1}} \bar{p}_{hg}^{t+1}}{\sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^t n_{hg}^{t+1}} \bar{p}_{hg}^t} \quad (8)$$

I det fjärde steget beräknas index för kategori G över alla bokklubbar. Härvid används vikter v_{hG} grundade på information från bokklubbarna om antalet medlemmar, M_h . Medlemstalen fördelas ut på de tre huvudkategorierna efter den skattade proportion, som varje kategori har i respektive bokklubb så att följande vikter erhålls:

$$v_{hG} = M_h S_{hG} / \sum_{G=1}^3 S_{hG} \quad \text{och} \quad S_{hG} = \sum_{t=1}^2 \sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^t n_{hg}^{t+1}} \bar{p}_{hg}^t \quad (9)$$

Index för kategori G beräknas därefter som:

$$I_G = \frac{\sum_h v_{hG} I_{hG}}{\sum_h v_{hG}}, \quad \text{där} \quad (10)$$

Till sist beräknas ett totalindex för bokklubbarna över de tre huvudkategorierna (skön, barn, fack) på samma sätt som i ekvation (5) ovan, dvs. med vikter hämtade från Svenska Förläggareföreningens branschstatistik.

Alternativ beräkningsmetod. Här beskrivs hur de i *kapitel 2.1.3 Tillvägagångssätt böcker* ovan redovisade resultaten av den alternativa beräkningen framtagits. Det är alltså här fråga om den beräkning, där huvudbokens prisutveckling getts en vikt som motsvarar dess relativa omsättning inom bokklubben.

Huvudböckerna inom en bokklubb isoleras i denna beräkning till ett eget beräkningsstratum, i vissa fall ytterligare uppdelade efter sidantal. Deras medelpris över året beräknas enligt formel (7) ovan och samtliga huvudboksstrata sammanvägs i förekommande fall enligt formel (8).

Efter denna första aggregering beaktas den uppgift om huvudbokens (HBOK) resp. övriga böckers (ÖVR) omsättningsandel som bokklubbarna lämnat till SCB. (Denna andel avser andelen över samtliga huvudkategorier.) Om denna kallas c_h beräknas prisutvecklingen inom bokklubb och den huvudkategori som huvudboken tillhör⁴⁷ som

⁴⁷ Inom en viss bokklubb tillhör huvudboken med få undantag samma litteraturgenre (skön-, barn- eller facklitteratur).

$$I_{hG} = (c_h I_{hG}^{HBOK} + d_{hG} I_{hG}^{\text{ÖVR}}) / (c_h + d_{hG}), \quad (11)$$

$$\text{där } d_{hG} = (1 - c_h) * S_{hG} / \sum_G S_{hG} \quad (S_{hG} \text{ enligt (14)}) \quad (12)$$

Index för huvudkategori G beräknas som i (10) ovan med den skillnaden att vikten, där huvudböcker ingår, nu definieras som

$$v_{hG} = M_h S_{hG} (c_h + d_{hG}) / \sum_{G=1}^3 S_{hG} \quad (13)$$

Till sist beräknas totalindex för bokklubbar som

$$I_{TOT} = \frac{\sum_h v_G I_{hG}}{\sum_h v_G}, \text{ där } v_G = \sum_h v_{hG} \quad (14)$$

Denna slutliga aggregering innebär att huvudbokens betydelse slår igenom även på fördelningen mellan huvudkategorierna. Sättet att väga samman dessa utgår alltså, till skillnad från i huvudberäkningen, från de specifika, relativa omsättningsförhållandena inom bokklubbsmarknaden.

5.1.2 Böcker 2001–2002

I detta avsnitt beskrivs den tillämpade metodiken i de prismätningar som redovisades under 2002.

Bokhandeln

Eftersom projektet startade i januari 2002 var det stora svårigheter med att samla in priser i butik under 2001. För jämförelser mellan 2001 och 2002 används i stället de konsumentinriktade bokkataloger som butikerna använder.

Urvalet av kataloger gjordes så att ett slumpmässigt urval av var femte bokhandel enligt tidskriften *Svensk bokbransch matrikel 2001/2002* tillfrågades om huruvida de använde bokkataloger och i så fall vilka kataloger. Resultatet av denna förfrågan blev de fem kataloger som ingår i undersökningen. Någon av dessa kataloger tillämpas av cirka 90 procent av alla Sveriges sortimentsbokhandlar.

I princip inkluderas samtliga titlar som presenteras med prisuppgifter i katalogerna. Samlingsvolymen (flera titlar i en volym) och paketerbjudanden (flera böcker till ett pris) exkluderas. Jämförelser av medelpriser görs kategorivis enligt de rubriceringar (till exempel deckare, bilderböcker för barn, mat och dryck) som tillämpas i respektive katalog. Samma rubricering i samma katalogtyp jämförs mellan de två åren. I de fall katalogbeteckningarna mellan de två åren skiljer sig åt görs en bedömning av vilka beteckningar som är jämförbara. Resultatet av denna process blir ett antal *jämförbara bokkategorier* inom respektive katalogtyp.

Det totala antalet prisobservationer som ingår i dessa mätningar är för reakatalogerna 8 980 (4 602 för 2001 respektive 4 378 för 2002), för vårkatalogerna 1 911 (915 för 2001 respektive 996 för 2002), för höstkatalogerna 5 765 (3 005 för 2001 respektive 2 760 för 2002) samt för julkatalogerna 4 548 (2 525 för 2001 och 2 023 för 2002). Totalt ingår 21 204 observationer (11 047 för 2001 respektive 10 157 för 2002) i mätningarna. Fem olika slags kataloger användes vid rea- och höstmätningarna, fyra vid julmätningen samt tre vid vårmätningen.

Beräkning. Här redogörs för beräkningen av prisutvecklingen mellan 2001 och 2002 på grundval av bokkatalogerna.

Vi kallar varje katalog och mättillfälle för ett *katalogpar*. Det kan till exempel utgöras av en bokhandelskedjas vårkataloger 2001 och 2002. Inom ett katalogpar görs en indelning av boktitlarna i jämförbara bokkategorier enligt ovan. Bokkategorierna hänförs till någon av huvudkategorierna skön-, barn- eller fackböcker.

Vi beskriver nu beräkningsgången matematiskt och inför följande beteckningar.

$p_{jhg}^{1,t}$ är priset för boktitel j i bokhandelskedja h i den jämförbara bokkategorin g för säsong⁴⁸ t under år 2001.

$p_{jhg}^{2,t}$ är priset för boktitel j i bokhandelskedja h i den jämförbara bokkategorin g för säsong t under år 2002.

Priserna p är våra ”beräkningsatomer”, som avläses direkt ur katalogerna. Det första beräkningssteget är nu att bilda medelpriser som relateras till varandra:

$$I_{hg}^t = \frac{\bar{p}_{hg}^{2,t}}{\bar{p}_{hg}^{1,t}}, \quad (15)$$

där $\bar{p}_{hg}^{2,t} = \frac{1}{n_{hg}^{2,t}} \sum_{j=1}^{n_{hg}^{2,t}} p_{jhg}^{2,t}$ och $\bar{p}_{hg}^{1,t} = \frac{1}{n_{hg}^{1,t}} \sum_{j=1}^{n_{hg}^{1,t}} p_{jhg}^{1,t}$ samt n är antalet titlar som ingår i respektive beräkningsgrupp.

Dessa delindex ska nu successivt aggregeras till högre nivåer. I det andra steget vill vi aggregera inom kedja till en *huvudkategori* (skön-, barn, respektive facklitteratur) som vi kallar G . Denna beräkning görs enligt följande indexformel⁴⁹:

$$I_{hG}^t = \frac{\sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^{1,t} n_{hg}^{2,t} \bar{p}_{hg}^{2,t}}}{\sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^{1,t} n_{hg}^{2,t} \bar{p}_{hg}^{1,t}}} \quad (16)$$

⁴⁸ Säsongerna är rea, vår, höst respektive jul.

⁴⁹ Formeln approximerar en så kallad Walshs indexformel under antagandet att varje titel inom en jämförbar bokkategori säljs i samma volym. Walshformeln tillhör familjen av så kallade superlativa indexformler som bland annat karakteriseras av att de behandlar de bägge tidsperioderna som skall jämföras på ett symmetriskt sätt.

I det tredje steget vill vi aggregera över bokhandelskedjor till ett nationellt index för en huvudkategori och inför variabeln v_h som är vår bästa skattning av den totala bokomsättning som bokhandelskedjan representerar.

$$I_G^t = \sum_h v_h I_{hG}^t / \sum_h v_h \quad (17)$$

I det fjärde steget aggregerar vi de jämförbara bokkategorierna till de tre huvudkategoriindexen (skön, barn, fack) samt samtidigt dessa tre till ett totalindex. I detta steg använder vi oss av Svenska Förläggareföreningens branschstatistik (senast tillgängliga version) avseende försäljningsvärden inom respektive huvudkategori:

$$I^t = \sum_G v_G I_G^t / \sum_G v_G \quad (18)$$

I ett femte steg aggregerar vi de fyra säsongerna till en helårsjämförelse mellan 2001 och 2002. Vi utgår då återigen från beräkningens första steg och aggregerar simultant över säsonger och jämförbara bokkategorier:

$$I_{hG} = \frac{\sum_t \sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^{1,t} n_{hg}^{2,t} \bar{p}_{hg}^{2,t}}}{\sum_t \sum_{g \in G} \sqrt{n_{hg}^{1,t} n_{hg}^{2,t} \bar{p}_{hg}^{1,t}}} \quad (19)$$

Därefter tillämpas åter formlerna (17) och (18) för att aggregera över bokhandelskedjor respektive över huvudkategorier av böcker.

Bokklubbar

Förfarandet var detsamma som under 2001–2002, beskrivet ovan i avsnitt 5.1.1.

5.1.3 Tidskrifter

Här beskrivs beräkningen av prisutvecklingen för tidskrifter mellan 2001 och 2003. 109 tidskrifter ingår i beräkningarna från och med oktober 2002, 110 dessförinnan. (Några tidskrifter har upphört medan några nya tidskrifter har tillkommit.)

Såväl lösnummer- som abonnemangspris beaktas. Tidskrifterna är indelade i ett antal underkategorier med ledning av den indelning som gjorts av Tidningsstatistik AB:

Tidskriftskategori	Antal i urvalet
Familje- och damtidningar	21
Hem, bostad, trädgård	14
Ekonomi, teknik, hobby, foto	11
Idrott, motion, friluft	9
Datortidskrifter	8
Motor	10
Serietidningar	13
Övriga momssänkta tidskrifter	17
Ej momssänkta tidskrifter	6

Sammanvägning av prisförändringarna inom en årsberäkning, såväl inom som mellan kategorierna har gjorts med avseende på lösnummer och abonnemang var för sig. För sammanvägningen har använts uppgifter om tidskrifternas omsättning i

kronor, såväl inom som mellan tidskriftskategorierna ovan. Till sist har även den totala abonnemangs- och lösnummersprisutvecklingen sammanvägts efter respektive distributionssätts omsättningstal.

I större detalj har beräkningen skett enligt följande. Vi inför först några beteckningar:

p_{jh}^t är priset för tidskrift j i kategori h för basperioden, oktober år t .

p_{jh}^{t+1} är priset för tidskrift j i kategori h för jämförelseperioden, april eller oktober år $t+1$.

Prisförändringen (uttryckt som index) för en viss tidskrift, ett lösnummer eller ett abonnemang, beräknas som

$$I_{jh} = 100 * \frac{p_{jh}^{t+1}}{p_{jh}^t} \quad (20)$$

Index för kategori h beräknas nu som

$$I_h = \frac{\sum_j v_{jh} I_{jh}}{\sum_j v_{jh}}, \quad (21)$$

där $v_{jh} = p_{jh}^t q_{jh}$ och q_{jh} är antalet sålda lösnummer/abonnemang under år t .

Totalindex för alla kategorier beräknas som:

$$I = \frac{\sum_h v_h I_h}{\sum_h v_h}, \quad \text{där } v_h = \sum_j v_{jh} \quad (22)$$

Ovanstående beräkningsschema tillämpas för lösnummerpriser och abonnemang var för sig. Till slut sammanvägs dessa två index med hänsyn till de båda delarnas totala värdesumma i kronor.

För vissa tidskrifter sker kvalitetsförändringar över tiden, som måste beaktas. När antalet utgåvor per abonnemang har förändrats har beräkningen av prisförändring gjorts så att den avser priset per utgåva. När tidskriftens innehåll har väsentligt förändrats har den berörda prisförändringen vägts bort så att den inte påverkar resultatet. Vid smärre förändringar beaktas prisförändringen utan justering. I något fall har bedömts att en prishöjning motiverats av ett utökat sidantal och den har därför justerats bort.

5.1.4 Kedjade prisförändringar 2001–2003

För såväl böcker som tidskrifter beräknas prisförändringen mellan 2001 och 2003 som en kedjad förändring. Detta innebär att förändringen mellan 2001 och 2002 multipliceras med förändringen mellan 2002 och 2003 som skattas med delvis annat urval och i de fall som framgår ovan även enligt annan metodik. Nedan följer ett exempel på hur multipliceringen av prisförändringarna går till.

Under 2001 till 2002 uppmättes en prissänkning på skönlitteratur i bokhandel med -15,5 procent. Under den senaste mätperioden april 2002 till april 2003 har priserna på skönlitteratur i bokhandel stigit med 6,6 procent. För att få prisutvecklingen från 2001 till och med april 2003 multipliceras dessa värden. $(1-0,155)*(1+0,066) = 0,90077$, vilket ger en prisförändring under hela perioden på $(1-0,90077)$ 9,9 procent.

5.1.5 Om prismätningarnas tillförlitlighet

Liksom alla statistiska undersökningar är även dessa prismätningar behäftade med felkällor av olika slag. Vi diskuterar här de viktigaste av dessa.

Böcker

Det första problemet gäller att det inte finns någon allmänt omfattad exakt definition av vad som skall avses med begreppet ”genomsnittlig prisutveckling på böcker”. Dels finns det en oklarhet vad gäller vilka egenskaper hos böckerna som bör beaktas och hur. Dels är det inte alldeles självklart hur sammanvägningen av alla olika delmarknader skall ske. Detta gäller såväl litteraturkategorier som försäljningskanaler. Metoderna som tillämpats i denna mätning kan ses som ett visst val av en operationell definition, grundad på den mest relevanta information som funnits att tillgå. SCB överväger att från och med helårsjämförelsen för 2003 (som skall redovisas i januari 2004) tillämpa mer ambitiösa metoder för att beakta kvalitetsförändringar genom så kallad hedonisk regression⁵⁰.

Huvudmetoden kan sägas vara en indelning av boktitlarna i kvalitetsklasser, inom vilka den genomsnittliga kvaliteten antas oförändrad. Det stora antal sådana klasser som sammanvägs i beräkningarna tenderar att jämna ut de förändringar som kan äga rum inom enskilda klasser. De redovisade osäkerhetstalen kan ses som uttryck för det fel som kvarstår efter dessa sammanvägningar och aggregeringar. Den felrisk som därutöver existerar är om det skulle finnas en trend på marknaden som helhet mot en högre eller lägre genomsnittskvalitet på boktitlarna som ej fångas upp av kvalitetsklassningen.

Trots det stora prismaterialet i undersökningarna föreligger naturligtvis vissa begränsningar i representativiteten. Vad gäller litteraturkategorierna har mätningarna koncentrerats på nyutgiven litteratur. En annan avgränsning är att undersökningen avser litteratur utgiven av svenska förlag.

Vad gäller de representerade försäljningskanalerna utgörs de av de volymmässigt stora sortimentsbokhandlarna samt av bokklubbar, varuhus, nätbokhandel, dagligvaruhandel och kioskhandel. Kanaler som inte ingår är specialbokhandlar med särskild inriktning, antikvariat, muséer med flera.

⁵⁰ I hedonisk regression ses priset som en funktion av ett antal kvalitetsvariabler och denna funktion kan skattas med statistisk regressionsanalys, så att varje kvalitetsvariabel kommer att förse med ett implicit pris som en komponent av det totala priset. Dessa variabler kan sedan hållas konstanta vid beräkningen av prisutvecklingen.

Vi bedömer att de ej representerade kategorierna och försäljningskanalerna inte väsentligt kan snedvrída de redovisade genomsnittresultaten. Detta grundas på det faktum att de dels inte är omsättningsmässigt stora i omfattning, dels på att det av konkurrensskäl är svårt för en viss försäljare att i längden upprätthålla en väsentligt annorlunda prisnivå än andra försäljare.

En annan möjlig felkälla utgörs av det faktum att butikspriset kan skilja sig från katalogpriset för de katalogmätningar som utfördes mellan 2001 och 2002. Enligt vad SCB erfarit vid kontakter med bokhandlare så överensstämmer katalogpriserna med få undantag med de faktiskt tillämpade priserna i butik. Undantagen är vissa priskampanjer som kan uppkomma för populära titlar men det är då fråga om en liten minoritet av samtliga titlar som kan påverkas. Det är värt att notera att denna felkälla endast får betydelse om skillnaden butiks-/katalogspris förändrar sig mellan mättillfällena.

Tidskrifter

Tidskriftsurvalet har valts med ledning av uppgifter i TS-tidningen (som utges av Tidningsstatistik AB) om antal abonnemang och lösnummer och kompletterats med ett antal serietidningar med känd stor upplaga. Deltagandet i tidningsstatistiken är frivilligt och motiveras främst av tidskriftens intresse av att ha en inför annonsörer kvalitetskontrollerad upplagesiffra. Antalet tidskrifter som utbjuds på den öppna marknaden är betydligt större. På TiDSAM:s⁵¹ hemsida listas nästan 300 titlar. En jämförelse mellan denna och TS-tidningens lista visar att de tidskrifter som inte ingår i den senare och därför heller inte i SCB:s urval främst återfinns inom följande områden: Serietidningar, erotik, annonsbörsen, samlarserier, jultidningar och bokserier. I den mån dessa senare kategorier av tidskrifter säljs i betydande upplagor samt har en annan prisutveckling än de som ingår i urvalet, skulle alltså ett systematiskt fel kunna uppkomma.

Osäkerhetstal

De osäkerhetstal (95 procent konfidensintervall) som presenteras i anslutning till resultaten är beräknade under antagandet att de undersökta titlarna/tidskrifterna utgör slumpmässiga urval ur en större population. I den mån urvalen i sig själva utgör en stor del av denna population, vilket är fallet särskilt för tidskrifterna men i viss mån även för bokklubbarna, kommer osäkerhetstalen att överskatta den verkliga slumpvariationen. Osäkerhetstalen avser primärt urvalsosäkerheten. De speglar även till en del den osäkerhet som beror på ofullkomligheter i kvalitetsklassningen.

Osäkerhetstalen har den egenskapen att de generellt sett minskar, när aggregering görs till större grupper, eftersom slumpen spelar mindre roll ju större det underliggande urvalet blir. Matematiskt kan man uttrycka det som att urvalsfelet minskar i takt med kvadratroten ur urvalsstorleken.

Osäkerhetstalen för de kedjade prisförändringarna har beräknats utifrån ett antagande om att inverkan av osäkerheten är okorrelerad mellan åren. Detta antagande är helt korrekt för bokhandelsmätningarna eftersom dessa beräknats med olika metoder under de bägge åren. För övriga mätningar utgör antagandet en approximation.

⁵¹ TiDSAM, <http://www.tidsam.se/>, är Sveriges största distributör för lösnummerförsäljning av svenska [tidskrifter](#). TiDSAM:s titlar säljs, enligt egen uppgift, via 10 000 återförsäljare runt om i landet. TiDSAM:s sortimentslista omfattade i april 2003 knappt 300 titlar.

Information om den mer exakta beräkningen av osäkerhetstalen kan vid förfrågan erhållas av SCB.

5.2 Uppföljning av ekonomisk utveckling

Nedan följer en beskrivning av SCB:s statistikällor, som har använts för att följa upp den ekonomiska utvecklingen i bok- och tidskriftsbranschen.

5.2.1 SCB:s Företagsstatistik

Företagsstatistiken är en årlig totalundersökning. Alla företag med minst 50 anställda undersöks via enkät, medan de mindre företagen tas in via administrativt material från Riksskatteverket. Undersökningen innehåller bland annat uppgifter om företagets resultat- och balansräkningar, antal anställda och varulager. Syftet är att belysa näringslivets struktur (exklusive den finansiella sektorn) med avseende på exempelvis lönsamhet, tillväxt, utveckling, finansiering och produktion. Statistiken omfattar samtliga företag som bedriver näringsverksamhet i Sverige, oberoende av juridisk form. Enskilda näringsidkare som bedriver jordbruk, skogsbruk, jakt eller fiske ingår dock inte, ej heller finansiella företag. Den definitiva publiceringen av resultat sker 18 månader efter undersökningsårets utgång.

5.2.2 SCB:s Omsättningsstatistik

SCB tar fram omsättningsstatistik över detaljhandelns försäljning månadsvis. Alla branscher inom SNI 52 (enligt SNI92) undersöks och SCB publicerar ett så kallat Säljindex varje månad som visar utvecklingstal för vissa utvalda branscher. Däribland ingår branschen Detaljhandel med böcker, pappersvaror och tidningar (SNI 5247).

Undersökningen är en urvalsundersökning där de största företagen inom varje bransch alltid undersöks och ett urval görs för de mindre företagen. De företag som ingår i populationen för SNI 5247 är de företag som har detaljhandel med böcker, pappersvaror, tidningar eller tidskrifter som huvudsaklig verksamhet i SCB:s Företagsregister.

SCB skickar månadsvis en enkät till företagen och ber om uppgifter rörande omsättning inklusive moms. Utifrån det tar SCB bland annat fram omsättningsstatistik för detaljhandeln och dess underliggande branscher. Utvecklingstal erhålls genom att den totala omsättningen aktuell period jämförs med samma period föregående år, till exempel april 2003 jämförs med april 2002. Utveckling i löpande priser anger omsättningsutvecklingen mellan åren. Sedan görs även korrigering med hjälp av branschprisindex⁵². Det betyder att SCB rensar bort prisökningsfaktorn vilket gör det möjligt att jämföra volymförändring mellan olika år utan att eventuella prisökningar eller prissänkningar inverkar. Det ger omsättning och utvecklingstal i fasta priser vilket är ett slags volymmått.

Eftersom branschen inkluderar både detaljhandel med böcker och pappersvaror (SNI 52471) samt detaljhandel med tidningar (SNI 52472) kan inte några enskilda effekter utskiljas för en av ovanstående två branscher. Omsättningsstatistiken redovisas inte på produktnivå utan på branschnivå vilket gör att de resultat som kommer fram är hur den totala branschen, detaljhandel med böcker, pappersvaror och tidningar (SNI 52470) utvecklar sig över tiden och hur mycket branschen omsätter varje månad.

52 Branschprisindex är en beräkning utifrån Konsumentprisindex (KPI) inom den branschen (SNI 5247), där man mäter det pris för vissa varor och tjänster som konsumenter betalar (inkl moms etc). KPI görs varje månad för att beräkna inflationen i Sverige. Inflationen (inom hela konsumtionen) används på samma sätt för att fastprisberäkna t.ex reallöneförändringar.

5.3 Uppföljning av läsandets utveckling

Nedan följer en beskrivning av de frågor som SCB ställt i olika undersökningar för Bokpriskommissionens räkning.

5.3.1 Frågeformulär i SCB:s omnibuss 2002

De frågor som följer ställer vi på uppdrag av Kulturdepartementet, som vill följa läsandets utveckling under de närmaste åren.

1 INTERVJU

F9 BORTFALL

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR=(1,9);

TILLDELA SLUTBGR=START2 OM SLUTBGR=";

HOPPA SLUTBOK OM SVAR=9;

*Hur ofta läser (eller lyssnar) du i någon bok på fritiden?
Med böcker menas här fack-, skön-, barn- och ungdomslitteratur,
även tal- och kassetböcker.*

1 I stort sett aldrig

2 Varje dag

3 Flera dagar i veckan

4 "Lör-söndagar"

5 Några gånger i månaden

6 Mer sällan än några gånger i månaden

7 VARIERAR MYCKET ÖVER ÅRET

F8 VET EJ

F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR=(1:9);

HOPPA F2A OM SVAR=1;

När du läser i böcker på fritiden, ungefär hur lång tid brukar det bli åt gången?

- 1 Mindre än 15 minuter
- 2 15 min – ½ timme
- 3 1–2 timmar
- 4 Mer än 2 timmar
- 7 VARIERAR MYCKET FRÅN GÅNG TILL GÅNG
- F8 VET EJ
- F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR=(1:4,7:9);

HOPPA F2B OM F1A=6;

HOPPA F3A;

Vad, om det finns något, skulle få dig att läsa böcker?

- 1 JA ... (NOTERA PÅ NÄSTA FRÅGA)
- 2 NEJ

F8 VET EJ

F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR= (1,2,8,9);

HOPPA F2AA OM SVAR=1;

HOPPA F3A;

NOTERA VAD (MAX 120 TECKEN)

*Vad hindrar dig att läsa böcker mer ofta?
Välj den viktigaste orsaken.*

- 1 LÄSER ANNAT ÄN BÖCKER
- 2 HAR INTE TID
- 3 SVÅRT ATT FÅ TAG I BÖCKER
- 4 VET INTE VAD JAG SKALL LÄSA
- 5 GÖR HELLRE ANNAT
- 6 FÖR DYRT
- 7 OINTRESSERAD
- 8 KAN INTE LÄSA (AV OLIKA SKÄL)

9 ANNAT SKÄL

F8 VET EJ

F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 2;

GRANSKA ATT SVAR=(1:9,88,99);

Hur ofta läser du i någon vecko- , månads- eller specialtidning på fritiden?

1 I stort sett aldrig

2 Varje dag

3 Flera dagar i veckan

4 "Lör-söndagar"

5 Några gånger i månaden

6 Mer sällan än några gånger i månaden

7 VARIERAR MYCKET ÖVER ÅRET

F8 VET EJ

F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR=(1:9);

HOPPA F4A OM SVAR=1;

När du läser i vecko- , månads- eller specialtidningar, ungefär hur lång tid brukar du göra det?

1 Mindre än 15 minuter

2 15 min – ½ timme

3 1–2 timmar

4 Mer än 2 timmar

7 VARIERAR MYCKET FRÅN GÅNG TILL GÅNG

F8 VET EJ

F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR=(1:4,7:9);

*Hur ofta läser du något på Internet på fritiden?
Med det menar vi läsning av nättidningar, innehåll på
fakta-, nyhets- och nöjessajter, söka information om varor
och tjänster samt hämta information från stat, kommun,
landsting, myndigheter och privata företag?*

- 1 I stort sett aldrig
- 2 Varje dag
- 3 Flera dagar i veckan
- 4 "Lör-söndagar"
- 5 Några gånger i månaden
- 6 Mer sällan än några gånger i månaden

7 VARIERAR MYCKET ÖVER ÅRET

F8 VET EJ

F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR=(1:9);

HOPPA F4B OM SVAR>1;

HOPPA F5A;

*När du läser något på Internet, ungefär hur lång tid
brukar du göra det?*

- 1 Mindre än 15 minuter
- 2 15 min – ½ timme
- 3 1–2 timmar
- 4 Mer än 2 timmar

7 VARIERAR MYCKET FRÅN GÅNG TILL GÅNG

F8 VET EJ

F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR=(1:4,7:9);

*Har du lagt märke till om böcker har blivit billigare?
(Med böcker menar vi här fack-, skön-, barn- och
ungdoms- samt kurslitteratur.)*

- 1 JA
- 2 NEJ

F8 VET EJ
F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:
svar fälttyp 'n';
 längd 1;
GRANSKA ATT SVAR= (1,2,8,9);
HOPPA F6A OM SVAR>1;

Sedan när tycker du att de har blivit billigare?

- 1 Årsskiftet
- 2 Februari
- 3 Bokrean
- 4 I höstas
- 5 ANNAT SVAR

F8 VET INTE/MINNS INTE
F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:
svar fälttyp 'n';
 längd 1;
GRANSKA ATT SVAR= (1:5,8,9);

*Har det sänkta priset på böcker medfört
att du köpt fler böcker än tidigare?*

- 1 JA
- 2 NEJ

F8 VET EJ
F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:
svar fälttyp 'n';
 längd 1;
GRANSKA ATT SVAR= (1,2,8,9);

*Har du lagt märke till om vecko- , månads- och
special-tidningar har blivit billigare?*

- 1 JA
- 2 NEJ

F8 VET EJ
F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:
svar fälttyp 'n';
 längd 1;
GRANSKA ATT SVAR= (1,2,8,9);
HOPPA F6B OM SVAR=1;
HOPPA F7A;

Sedan när tycker du att de har blivit billigare?

- 1 Årsskiftet
- 2 Februari
- 3 Bokrean
- 4 I höstas
- 5 ANNAT SVAR

F8 VET INTE/MINNS INTE
F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:
svar fälttyp 'n';
 längd 1;
GRANSKA ATT SVAR= (1:4,8,9);

Har det sänkta priset på vecko- , månads- och specialtidningar medfört att du köpt fler än tidigare?

- 1 JA
- 2 NEJ

F8 VET EJ
F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:
svar fälttyp 'n';
 längd 1;
GRANSKA ATT SVAR= (1,2,8,9);

Är du fackligt ansluten?

ENBART ARBETSLÖSHETSKASSA RÄKNAS INTE SOM ANSLUTEN

1 JA

2 NEJ

F8 VET EJ

F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR= (1,2,8,9);

HOPPA SLUTBOK OM SVAR>1;

Tillhör du ett förbund inom LO, TCO eller någon annan centralorganisation?

1 LO

2 TCO

3 SACO

4 Övriga

F8 VET EJ

F9 VILL EJ SVARA

Styrdel:

svar fälttyp 'n';

längd 1;

GRANSKA ATT SVAR= (1:4,8,9);

5.3.2 Tilläggsfrågor i Statens kulturråds undersökning Kulturbarometern 2002

Fråga 14. Ungefär hur många böcker totalt har du köpt de senaste 4 veckorna?
Räkna bara med böcker som köpts för nöjes skull, ej böcker som köpts för studier eller arbetets skull.

..... böcker

88 VET EJ

99 VILL EJ SVARA

Fråga 15b. Ungefär hur många av dessa har du köpt till dina eller din makes/
makas/sambos barn i åldern 0–17 år?

..... böcker

88 VET EJ

99 VILL EJ SVARA

5.3.3 Frågor i SOM-INSTITUTETS opinionsundersökning 2002

Fråga 46

Har Du under de senaste 12 månaderna läst respektive köpt någon av följande typer av böcker?

	<u>Läst antal böcker:</u>				<u>Köpt antal böcker:</u>			
	Ingen	1–4	5–15	Fler än 15	Ingen	1–4	5–15	Fler än 15
Pocketbok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annan bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Roman	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deckare, thriller	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Barn-/ungdomsbok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Science fiction/fantasy	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diktsamling	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Memoarer/biografi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Resehandbok/reseskildring	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bok om samhälle/politik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Handbok för hobby/fritid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fackbok/studiebok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annan innehållsgenre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 47

Om Du läst någon/några böcker under de senaste 12 månaderna, var har Du fått tillgång till dem? (Fler än ett kryss kan markeras.)

☐ Köpt i bokhandel	☐ Fått i present/gåva
☐ Köpt i kiosk, tobakshandel, pressbyrå	☐ Lånat av familjemedlem/bekant
☐ Köpt i livsmedelsaffär, stormarknad	☐ Lånat av bibliotek
☐ Köpt via bokklubb	☐ Läst via arbetet/i tjänsten
☐ Köpt via Internetbokhandel	☐ Annat:

Fråga 48

Har Du i Ditt hushåll tillgång till några böcker, och i så fall ungefär i vilken omfattning?

- Nej, jag har inga böcker i mitt hushåll
- Ja → Mindre än 1 hyllmeter
- ca 6–12 hyllmeter
- ca 1–2 hyllmeter
- ca 2–6 hyllmeter
- Mer än 12 hyllmeter

Fråga 51

Om Du läst någon eller några vecko-/månadstidningar eller tidskrifter under den senaste månaden, var har Du fått tillgång till dem? (Fler än ett kryss kan markeras.)

☐ Köpt lösnummer	☐ Läst på arbete/skola
☐ Har/haft en prenumeration	☐ Läst på Internet
☐ Gratis-/medlemsdistribution	☐ Läst/lånat på bibliotek
☐ Läst/lånat av familjemedlem/bekant	☐ Annat:
-

Fråga 52

Har Din läsning respektive Dina inköp av böcker och tidskrifter ökat eller minskat under 2002 eller är de av ungefär samma omfattning som tidigare?

	Ökat mycket	Ökat något	Varken ökat eller minskat	Minskat något	Minskat mycket
Läsning av böcker	☐	☐	☐	☐	☐
Läsning av tidskrifter	☐	☐	☐	☐	☐
Inköp av böcker	☐	☐	☐	☐	☐
Inköp av tidskrifter	☐	☐	☐	☐	☐
